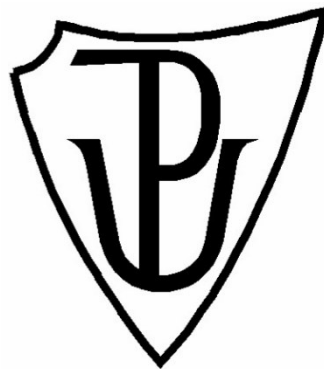

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

Přírodovědecká fakulta

Katedra rozvojových a environmentálních studií

Adéla MALÁROVÁ

Návrat k přírodě skrze environmentální vzdělávání

Metoda venkovního učení

Bakalářská práce

Vedoucí práce : Mgr. Eva ŽWAKOVÁ

Olomouc 2021

Podklad pro zadání BAKALÁŘSKÉ práce studenta

Jméno a příjmení: **Adéla MALÁROVÁ**
Osobní číslo: **R18394**
Adresa: Pod Kněží horou 1466, Bzenec, 69681 Bzenec, Česká republika
Téma práce: **Návrat k přírodě skrze environmentální vzdělávání**
Téma práce anglicky: **Return to Nature through Environmental Education**
Vedoucí práce: **Mgr. Eva Žwaková**
Katedra rozvojových a environmentálních studií

Zásady pro vypracování:

Práce pojednává o tématu environmentální vzdělávání. Cílem této práce je posoudit význam přírody v životě dětí. Popisuje vliv na mentální i fyzický vývoj dítěte od raného věku a přínosy plynoucí z pobytu v přírodě. Poukazuje na dnešní realitu, která spočívá v odcizování se od přírody a naopak zabíhávání do virtuálního světa. Charakterizuje typy mateřských škol, které v dětech podporují a vytváří úctu k přírodním hodnotám. Pro srovnání je zahrnuta také zahraniční venkovní edukace a uveden příklad vybrané environmentálně zaměřené školky.

Seznam doporučené literatury:

- DANIŠ, Petr. *Tajemství školy za školou* [online]. Ministerstvo životního prostředí ČR, 2018. ISBN 978-80-7212-631-6.
- VOŠAHLÍKOVÁ, Tereza. *Ekoskolky a lesní mateřské školy: Praktický manuál pro akční rodiče, pedagogy a zřizovatele mateřských škol* [online]. Ministerstvo životního prostředí ČR, 2010. ISBN 978-80-7212-537-1
- ČINČERA, Jan. *Environmentální výchova : od cílů k prostředkům* [online]. Brno, 2007. ISBN 978-80-7315-147-8.
- GRAHN, Patrik. *Wild Nature Makes Children Healthy. Swedish Building Research* [online]. 1996, (4)
- DAVIS, Julie. *Young Children, Environmental Education, and the Future. Early Childhood Education Journal* [online]. 1998, 26(2), 117-123. DOI: 10.1023/A:1022911631454. ISSN 10823301. Dostupné z: <https://eds.a.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=1&sid=8a783fc2-52de-4d47-8666-73f22d9e8f7c%40sessionmgr4006>
- MACHÁLA, Aleš, Helena NOVÁČKOVÁ, Lenka SOBOTOVÁ a kol. *Úvod do environmentální výchovy a globálního rozvojového vzdělávání* [online]. Brno: Lipka, 2012. ISBN 978-80-87604-01-4

Podpis vedoucího práce:

Datum:

Podpis vedoucího pracoviště:

Datum:

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala sama pod vedením Mgr. Evy Žwakové. Všechny použité zdroje informací jsou uvedeny v seznamu zdrojů.

V Olomouci, dne _____

_____
Adéla Malárová

ABSTRAKT

Tématem této bakalářské práce je forma environmentálního vzdělávání - *venkovní učení*. Tato metoda nabízí možnost propojit přírodu a vzdělání a vytvořit tak v dětech pozitivní přístup k životnímu prostředí, jeho hodnotám. Snahou je vyvolat ve čtenáři zamyšlení nad dnešním odcizováním se od okolní přírody. Práce umožňuje získat povědomí o možném alternativním způsobu vzdělávání a uvědomit si potenciál, který příroda v této oblasti nabízí. Je také možným řešením aktuální situace. Současný stav plný omezení způsobený koronavirovou epidemií otevírá inovativní způsob výuky. V neposlední řadě je tato práce doplněna o dotazníkové šetření pedagogů základních škol ve městě Olomouc, které má za cíl zkoumat zapojení venkovního učení do školního kurikula, jejich motivace a bariéry. Závěrem jsou pro školy formulována doporučení vycházející z dotazníkových odpovědí pedagogů.

Klíčová slova: učení venku, vzdělávání, děti, příroda

ABSTRACT

The main topic of this bachelor thesis is a form of environmental education – *outdoor learning*. This method tries to interconnect nature with education and creates positive approach towards the environment and its values among children. The aim is to give food for thought in readers' mind and evoke thinking about nowadays alienation from nature. This thesis was made to become aware about alternative way of education and realize potential which nature can provide. Outdoor learning is also possible solution for recent situation. Restrictions and closed institutions due to coronavirus epidemic also create innovative way of education. Last but not least this thesis is enriched with questionnaire meant for teachers of primary school in Olomouc where the aim was to research outdoor learning experiences, as well as their motivation and barriers. In final part recommendations are formulated on the basis of responses of teachers.

Keywords : outdoor learning, education, children, nature

Obsah

1. Úvod	8
2. Cíle a metody	10
3. Příroda a děti	11
3.1 Život mimo interiéry	12
4. Venkovní učení	13
4.1 Školní zahrady	14
4.2 Přínosy	15
4.3 Bariéry	16
4.4 Venkovní učení a COVID 19	18
5. Rozšíření venkovní výuky a další tipy	18
6. Praktická část	20
6.1 Cíle a předpoklady	20
6.2 Metody výzkumu	21
6.3 Cílová skupina	21
6.4 Výsledky výzkumu	21
6.5 Shrnutí	35
6.6 Doporučení pro školy	36
6.7 Dotazník	38
7. Závěr	41
Seznam zdrojů	42

Seznam grafů

Graf 1: Učitelé vyučující na prvním a druhém stupni základní školy.....	23
Graf 2: Procentuální zastoupení zařazení venkovní výuky do běžného školního roku	24
Graf 3: Aspekty motivující k zavedení venkovní výuky.....	25
Graf 4: Aspekty bránící v zavedení venkovní výuky	26
Graf 5: Předměty vyučované / možné vyučovat ve venkovním prostředí	27
Graf 6: Místa preferovaná při výběru lokace na venkovní výuku.....	28
Graf 7: Procentuální zastoupení praktikování venkovní výuky během koronavirové krize	29
Graf 8: Procentuální zastoupení využívání venkovního prostředí k výuce po skončení koronavirové krize.....	30

Seznam tabulek

Tabulka 1: Učitelé vyučující na prvním a druhém stupni základní školy	22
---	----

1. Úvod

V době, kdy vzniká tato kvalifikační práce se svět nachází v neobvyklém stavu. Příchodem nového viru SARS-CoV-2 (dále jen koronavirus) v roce 2020 do České republiky došlo ke změnám na všech úrovních každodenního života. Byla vydána řada opatření, která měla (a má) za cíl zabránit šíření tohoto viru. Daná omezení postihla obchody, služby a také školy všech stupňů. Naopak bylo obyvatelům nařízeno povinné nošení ochrany dýchacích cest a zákaz setkávání. Tato nepředvídatelná situace mě zastihla v momentě, kdy jsem začínala pracovat na této bakalářské práci. Původním tématem bylo environmentální vzdělávání v mateřských školách, které mělo být obohaceno o praktickou část skládající se z pozorování, případně rozhovorů. Ani jednu z původně vybraných metod nebylo v průběhu této situace možné uskutečnit, proto jsem se rozhodla lehce pozměnit obsah práce na aktuálnější téma. Téma, které se dostává do popředí současně s příchodem striktních omezení, která byla zavedena kvůli šíření koronaviru – venkovní učení. Odlišné téma práce s sebou přineslo také změnu cílové skupiny. Obsah této práce je zacílen na žáky a pedagogy základních škol.

Dnešní generace dětí vyrůstá v naprosto odlišném světě, než předchozí generace. Denně jsme obklopeni elektronickými zařízeními, která nás neustále vtahují do virtuálního světa, čímž se izolujeme od toho reálného. Děti upřednostňují mobilní telefony před osobní komunikací s přáteli, zatímco jim ubíhá okolní dění mezi prsty. Ovlivňuje to také jejich vztah k okolí. V přírodě tráví podstatně méně času, tudíž k ní dítě nenaváže patřičné vazby a ani nejeví zájem o prozkoumávání toho, co nabízí. Z mého pohledu je příroda vzácností, místo plné zázraků, které je hodno respektu. Ten, kdo můj postoj k ní sdílí, mi dá za pravdu, že tato úcta a respekt k přírodním hodnotám je třeba v dětech podněcovat v co nejranějším věku. To nejmenší, co dětem můžeme nabídnout, je inspirace ohleduplného dospělého vůči přírodě a častý pobyt v přírodním prostředí. To, jaký vztah si jedinec k přírodním hodnotám vytvoří, záleží na něm samotném. Nedostatek pohybu a pobytu v přírodě může negativně přispívat k sociálnímu, fyzickému i psychickému stavu, ačkoliv si to nemusíme ani uvědomovat. Aktuální situace, která neumožňuje tolik aktivit, které byly před rokem běžné, otevírá možnost se zamyslet, zda není vhodné častěji s dětmi navštěvovat během dne okolní přírodu. Právě metoda venkovního vzdělávání upozorňuje na vzdalování se přírodě a snaží se dostat pedagogy s žáky ven.

Na tuto metodu jsem narazila na Sluňákově, centru ekologických aktivit města Olomouc, kde jsem na praxi v rámci mého bakalářského studia. Velmi mě učení venku zaujalo, protože lze aplikovat nejen v přírodních vědách, ale také v ostatních předmětech. Venkovní prostředí má nevídaný potenciál, který je zatím využíván zřídka. Je možným alternativním způsobem vzdělávání, který poskytne změnu a pestrost žákům i vyučujícím. Tato změna je dle mého názoru žádoucí také v celkovém vzdělávacím systému, který je zastaralý, klade důraz na výkon a výsledky, nikoliv na souvislostní učení, praxi a budoucí potřeby žáků. Venkovní výuka propojuje nabyté informace a znalosti s praktickými dovednostmi a zkušenostmi, které získají zapojením se do terénních úkolů. Toto propojení a uvědomění si souvislostí napomáhá pochopení probíraných témat a jejich užití v praxi, což považuji za efektivnější metodu, než biflování učiva nazpaměť.

Tato vzdělávací metoda může přinést nový směr do školství, ale i do života pedagogů a žáků. V čem tento proud spočívá a jak funguje z teoretického i praktického hlediska se snaží objasnit tato bakalářská práce.

2. Cíle a metody

Cílem práce je nahlédnutí do alternativního vzdělávacího směru – do venkovního učení, které spočívá ve sblížení se s přírodou. Teoretická část, založena na rešerši dostupné a relevantní literatury a následné komparace, se zamýšlí nad vlivem přírody na děti a společnost. Dále osvětluje samotný pojem *venkovní učení*, popisuje obvyklé prostředí, kde se výuka uskutečňuje. Formuluje benefity a také aspekty jevící se jako překážky v praktikování terénní výuky. Práce se snaží vytvořit možná řešení, jak více rozšířit tuto metodu výuky mezi pedagogy a veřejnost.

Praktická část má za cíl zhodnotit využívání a přístup k venkovnímu učení na základních školách ve městě Olomouc formou online dotazníkového šetření. Odpovědi pedagogických pracovníků jsou graficky i slovně zaznamenány a na jejich základě jsou vytvořena doporučení pro školy formulované autorkou práce.

3. Příroda a děti

Děti přichází na svět jako čisté duše, bez zážitků a zkušeností. Svět, do kterého se narodí je pro ně oázou neobyčejných vjemů. Pestrá škála barev, linoucí se vůně, zvuky, materiály či prapodivné chutě jsou předmětem jejich nového, teprve začínajícího dobrodružství. Tyto nevidané podněty nenechají dítě dlouho klidné. Jakmile mu to vývoj umožní, naplno se projeví jeho zvědavost a touha po objevování a vydá se na první výzkumy. Zvědavost, spojená s velkou dávkou odvahy, ho neopouští celé dětství. Tato část života je ideální dobou k seznamování se se světem, včetně přírody, aby mohlo dojít k postupnému navyknutí a vytvoření si vlastního přístupu a vztahu k okolnímu světu. Možnost zkoumání a objevování podněcuje děti k poznávání života a okolního dění. Zodpovědnost za poznávání světa nesou do určitého věku rodiče, neboť pro dítě představují vzor. Dítě tráví značnou část svého života v blízkosti svých rodičů a spolu prožívají jejich způsob života. Patří k tomu i trávení volného času, způsob komunikace, vztahy k ostatním, ale i k sobě samému či k přírodě, názory, postoje, ale také místa a lidi, kterými jsou obklopeni. Během této doby dochází u dítěte k utváření snímku o světě, který je ovlivněn chováním a přístupem rodičů ke svému okolí, vč. přírody (Krajhanzl, 2012).

Vztah dítěte k přírodě a jiným životním hodnotám se většinou odvíjí od postojů rodiny, ve které žije. Cítí-li se dospělí venku jako doma – bezpečně, přirozeně, spokojeně, cítí se tak i dítě. Všimá si reakcí na neočekávané situace, chování k přírodě dospělého a nápodobou přijímá za své (Krajhanzl, 2012). Otec či matka, následně v předškolním věku i pedagog, by měli představovat pro malé dítě průvodce, který ho doprovází na cestě poznáním. Průvodce, který ho seznámí s novým světem jménem příroda. Nutno říci, že navazování vazeb dětí k přírodě je spojeno se značnou dávkou zodpovědnosti. Postoje, které jedinec bude zaujímat, ovlivní myšlení společnosti a antropogenní dopady na fungování ekosystémů. Bude lhostejný k přírodním hodnotám, které ho obklopují či je bude s údivem obdivovat a chránit? Bude čistou vodu a čistý vzduch považovat za samozřejmost či vzácnost? Probudí v něm rostliny a živočišné úžas a respekt nebo povýšenost nad nimi?

Vztah k přírodě je vytvářen a upevňován postupně v průběhu celého života. Odvíjí se od času tráveného v ní, zkušeností, zážitků a prožitků, pocitu bezpečí a pocitu „jako doma“. K vybudování pozitivního přístupu k přírodním hodnotám napomáhá mimo jiné také citová vazba k místu či k živému tvoru. Častá návštěva oblíbeného místa či zákoutí podporuje vazbu mezi nimi, čímž se ono místo stává postupem času součástí života dítěte. Stává se místem, kam se bude vracet a kde se bude cítit spokojeně ba až naplněně. Pravidelná návštěva zeleně jako například luk, lesů či zahrad vede k vytváření návyků, které budou vyžadovány i dospělým jedincem. Bude tedy jeho přirozenou součástí být v kontaktu s přírodou (Strejčková, 2005). Při hlubším sblížení se s rostlinami či živočichy vzniká mezi nimi pouto. Je to obohacující vztah, který poskytuje možnost nahlédnout do fungování živé přírody a zároveň si lze uvědomovat jejich potřeby a nutnost ochrany.

Jelikož se naše planeta nachází v situaci, kdy je ohrožována především lidským konzumním životem, tou změnou musí být lidstvo samo. Možným východiskem z tohoto neudržitelného životního stylu je výchova a osvěta nejmladší generace, neboť právě jejich budoucnost máme nyní v rukou. Chceme-li, aby současné děti měly kladný vztah k životnímu prostředí a chránily jej, musíme jim již v brzkém věku poskytnout možnost být v kontaktu s přírodou a vytvořit si k ní vlastní postoj. Ekologicky smýšlející člověk je nutností budoucnosti, neboť právě odlišné

jednání, postoje a pohled na okolní svět tohoto člověka může přispět k udržitelnějšímu způsobu života. Soužití člověka s přírodou, uvědomění si její vzácnosti, důležitosti a křehkosti v co nejranějším věku je základním stavebním kamenem pro budování respektu k přírodě, k její ochraně a koexistenci dalších generací s ní. Důležitost je kladena na přímý kontakt s přírodou, nikoliv zprostředkovaný skrze média či knihy. Zkušenost je nepřenositelná. Rovněž záleží na možnostech vlastního objevování a zkoumání přírodních procesů. Poučování je pro dítě nepřínosné. A neméně důležitým faktem je, že trávení času v přírodě by mělo být samozřejmostí, nikoliv vzácností (Strejčková et al., 2005).

Děti dnešní doby žijí odlišným životním stylem, než žili jejich rodiče a prarodiče.

Vycházím-li z výzkumu Nadace Karla Komárka z roku 2016 lze říci, že dnešní děti stráví venku 1 hodinu a 41 minut během všedních dnů a 2 hodiny a 49 minut během dnů víkendových. Zatímco v přítomnosti elektronických zařízení tráví ve všední den v průměru 4 hodiny a 14 minut. Nutno říci, že pro čím dál více dětí je lákavější trávit den sledováním televize, hraním počítačových her či chatováním na sociálních sítích, než pobývat venku na čerstvém vzduchu. To potvrzují i odpovědi rodičů podílející se na tomto výzkumu (Nadace Proměny Karla Komárka, 2016). Z faktu, který vypovídá o trávení volného času, se odvíjí také fyzické i psychické zdraví těchto dětí. Poruchy či civilizační choroby jistě nejsou způsobeny pouhým nedostatkem kontaktu s přírodou, ale může být jedním ze stěžejních faktorů mající vliv na vývoj dítěte (Daniš, 2016).

3.1 Život mimo interiéry

Život mimo interiéry dětem poskytuje řadu benefitů přispívající k zdravému životnímu stylu a k vývoji. Pravidelné pobyty ve venkovním prostředí pozitivně ovlivňují choulostivost a imunitu jedinců jakéhokoliv věku. Proměnlivost počasí poskytuje tělu možnost adaptace na teplotní výkyvy či vlhkost, čímž se jedinec stává přiměřeným způsobem méně náchylným na změny počasí a tím pádem i méně choulostivým. Mimo jiné také dochází k přirozenému posilování imunitního systému skrze kontakt se špinou vyskytující se přirozeně v přírodě.

Důležitou roli sehrávají pohybové dovednosti dítěte, kterým nejlépe poslouží pobyt v přírodě. Dítě je zde nuceno čelit rozmanitému terénu, který ho posiluje. Jedinec raného věku si skrze různé hry zdokonaluje své fyzické zdatnosti tím, že zdolává přirozeně se vyskytující překážky – kopcovitý i rovinatý terén, kaluže, bahno, jehličí, mech, led, vodu, stromy, keře i kamení. S velkou pravděpodobností bude toto dítě obratnější, než dítě vyrůstající v uzavřených bytových prostorech.

V pozdějším věku se v dětech probouzí duch kreativity a fantazie, jenž se může projevit v budování vlastních opevnění, bunkrů či chýší. Sbíráním dřeva, větví, listí, hlíny a vlastnoručním budováním dochází u jedince k dalšímu upevňování vazeb s přírodou a materiály, které poskytuje a také k posilování tvořivosti. K tomuto místu se může také vytvořit jisté citové pouto, které bude v dítěti neustále probouzet touhu vracet se zpět do zeleně (Krajhanzl, 2017). Pro mladé, ale i dospělé se může příroda jevit jako nekonečný zdroj inspirace při tvorbě, místo k oddechu či ke zklidnění. Nalézají zde svou klidnou mysl, svobodného ducha a soukromí (Louv, 2008). Zkrátka, je to místo daleko od uspěchaného života, kde si člověk dovoluje „vypnout“ hlavu, zapomenout na strasti každodenního života a pouze se nechat unášet přítomným okamžikem.

Otázkou zůstává, proč i přes výše uvedené benefity, které příroda poskytuje zdarma, je převážná většina mladých spíše vnitřním tvorem? Proč život, který se odehrává v přímém přenosu za okny, raději sledují na televizních obrazovkách? Proč dochází k odcizování se od přírody, když jsou výsledkem negativní sociální i zdravotní dopady?

Řada výzkumů prokazuje, že děti, které tráví většinu svého dětství v kontaktu s přírodou, mají větší tendenci a ochotu pečovat o životní prostředí, respektovat ho a chránit. Z tohoto důvodu je v dnešní době kladen důraz na bezprostřední a každodenní pobyt dětí v přírodě. Pojďme ven a jděme příkladem dalším lidem (Daniš, 2016). Na tuto myšlenku, poukazující na vzdalování se od přírody a zabředávání do virtuálního světa naráží jedna ze vzdělávacích metod – *venkovní učení*. Na základě pozitivního přínosu přírody pro děti a možnost probouzet respekt k přírodě v co nejranějším věku, je založena tato metoda, které se bakalářská práce věnuje.

4. Venkovní učení

Metoda venkovního učení spočívá ve změně prostředí, ve kterém výuka probíhá. Hlavní myšlenkou je dostat učitele a děti ven ze tříd. Běžná frontální výuka odehrávající se ve školních zařízeních se přesouvá do prostředí přírody nebo města. Během hodiny ve venkovním prostředí nahrazují frontální výuku edukativní terénní úkoly, díky kterým si mohou žáci vyzkoušet bádání, objevování či experimentování na vlastní kůži. Skrze zapojení se do dění ve venkovním světě můžeme v žácích podpořit zájem o něj. Mimo to, pobytem v přírodě během celého roku si děti postupně budují vztah k tomuto prostředí, zároveň se dostávají od elektronických zařízení zpět do přírody, což je během aktuální online výuky žádoucí.

V textech pojednávajících o venkovním učení se můžeme setkat s různými označeními této metody – „terénní výuka“, „outdoorová výuka“, „učení venku“ či „výuka v přírodě“ (Činčera et al., 2019). Zde jsou všechna tato označení chápána jako synonyma.

Pojem venkovní učení nenese jednu pevně stanovenou definici, jednotliví autoři jej definují odlišně:

„Terénní výuka je komplexní výuková forma, která v sobě zahrnuje progresivní vyučovací metody (pozorování, pokus, laboratorní činnosti, projektovou metodu, kooperativní metody, metody zážitkové pedagogiky)...“ (Hofmann et al., 2011)

„Učení venku využívá přírodního prostředí k větší názornosti a větší pestrosti forem a metod výuky. Za učení venku v přírodě tak nepovažujeme například výuku ve venkovní učebně, pokud probíhá pouze jako frontální výuka podle učebnice a přírodního prostředí si nevšímá.“ (Daniš, 2018)

„Venkovní výuka představuje způsob, jak učit žáky o přírodě v přírodě strukturovaně, dlouhodobě a v mnoha vrstvách.“ (Kříž et al., 2019)

Podstata této vzdělávací metody ale zůstává stejná – jedná se o neobyčejný průběh výuky uskutečňující se mimo vnitřní prostory školní budovy.

Terénní forma vyučovací hodiny je založena na originální a inovativní náplni programu, kooperaci všech studentů a také na propojení nabytých učebnicových informací s praxí. Venkovní výuka má největší uplatnění především v přírodovědných předmětech, kde lze v reálném světě pozorovat onen živý svět a jeho cykly na vlastní oči, nikoliv zprostředkovaně skrze učebnicové texty. Není to ale psaným pravidlem. Tuto formu hodiny lze uskutečňovat téměř ve všech předmětech vyučovaných na základních školách. Dá se využít také ve školách mateřských či středních. Nutností je ovšem dávka odvahy, kreativity, odhodlání a zkušeností vyučujících umožňující zařadit venkovní učení do školního kurikula.

Hlavní myšlenkou výuky v přírodě je zapojení studentů do práce v terénu, tedy mimo školní lavice a učebnice. Častým místem k výuce je využíváno přírodní prostředí v okolí škol – tzn. školní zahrady či pozemky (Činčera et al., 2019). Ne všechny školy disponují vlastním pozemkem, tudíž lze jako vhodná místa k venkovní výuce chápat také například les, rybník, park či louku nacházející se v blízkosti školy, ale také náměstí či ulice v centru města. Toto prostředí nabízí pestré a neotřelé metody výuky, které jsou navíc obohaceny názornými ukázkami (Daniš, 2018).

“Lidé mají se učit, pokud nejvíce možno, ne nabývati rozumu z knih, nýbrž z nebe, země, dubů a buků, tj. znáti a zkoumati věci samy a ne pouze cizí pozorování a doklady o věcech“ (Jan Amos Komenský, Velká didaktika)

4.1 Školní zahrady

Výběr místa k vyučování předmětu venku je důležitým bodem příprav. Je třeba zvážit dostupnost či bezpečnost lokace, stejně tak, jako může-li být dané místo vhodně zakomponováno do probírané učební látky. Venkovních prostorů k využití je několik, ovšem školní zahrada se zdá být nejjednodušším a nejdostupnějším řešením, jak propojit výuku s přírodním prostředím (Činčera et al., 2019) a zároveň může být plnohodnotnou náhradou učebny. Vhodně uzpůsobená školní zahrada je usnadněním pro řadu pedagogů začínajících učit venku. Bezprostřední blízkost a snadná dostupnost lokace je výhodou při omezeném času a je nenáročná na přesun skupiny dětí. Okolí školy je dětem i vyučujícím dobře známé, proto nemusí mít děti potřebu se nekontrolovaně rozběhnout a prozkoumávat nové místo. Pedagog má možnost si předem v zahradě výuku připravit a děti přichází do důvěrně známého a bezpečného místa, na které jsou zvyklé (Daniš, 2018).

Aby školní zahrada dokázala plně nahradit učebnu v budově, měla by mít v ideálním případě alespoň několik učebních pomůcek. Například místa k sezení, přístřešek, stoly, bylinkové, květinové či zeleninové záhony, budky či krmítka pro ptáky, hmyzí domečky, vodní prvek, atd. (Školní zahrada: Časopis pro zahradní pedagogiku, 2017). Takový pozemek je velkým pomocníkem učitelům, ale ve spoustě případů školní zahrada nedisponuje takovým vybavením a je zcela na učiteli, jaké pomůcky si připraví a přinese. Tato zahrada je benefitem také pro děti, protože být součástí živého světa znamená získat povědomí o probíhajících přírodních procesech. Mimo jiné se jim otevírá možnost utvářet si vlastní postoj k přírodním hodnotám (Činčera, 2007). Děti mohou v říši rostlin pozorovat cyklus vývoje, způsob pěstování

a péče, popř. sklizně a následně konzumovat vypěstované plodiny. Nebo lze pozorovat život živočichů žijící v zahradách. Názorným příkladem může být projekt na Aljašce určený dětem mateřských škol až do věku dětí šestých tříd. Jejich program spočívá v pěstování zeleniny či květin, poté následuje společná sklizeň a konzumace výpěstků. Začínají s pěstováním brambor, ze kterých ve finální fázi uvaří polévku či salát. Dále např. pšenici, kterou použijí na výrobu chleba, atd. Seznamují se tak na vlastní kůži s přirozeným cyklem rostlin a zeleniny a se základy pěstování a následné sklizně (Činčera, 2007).

Školní pozemek může mít (a měl by mít) více využití, než sloužit k pouhé výuce. Mělo by být také místem klidu a odpočinku, přemýšlení a fantazie i místem k fyzické aktivitě, hrám a uvolnění se. Děti by měly být také zapojené do tvorby, péče a úprav tohoto pozemku, aby měly možnost si k tomuto místu a jeho okolí vytvořit vztah (Daniš, 2018).

A jaká pozitiva plynou z výuky ve školních zahradách?

Například čerstvý vzduch, výhled do zeleně a pobyt v ní. Místo, které si děti samy utváří a spravují, může být kolektivitu prospěšné a může navozovat pocit pohody a bezpečí, ve kterém se cítí uvolněně a soustředěně. Spoustu dalších pozitivních aspektů plynoucí z pobytu venku během hodiny je popsáno v následující kapitole.

4.2 Přínosy

Přínosy plynoucí z pobytu venku zmíněny ve třetí kapitole volně navazují na benefity, které se nám nabízejí, učíme-li formou venkovní výuky. Obohacuje vnitřní vývoj člověka, zdravotní stav i sociální kontakt s vrstevníky, přináší změnu do starého vzdělávacího systému a klade důraz na žáka a jeho pochopení probíraného učiva, aj. V této kapitole nastíníme příklady pozitiv plynoucí z terénní výuky.

PŘÍMÝ PŘENOS. Přírodní prostředí je prostředím, které poskytuje řadu pozitivních aspektů, otevírá dveře novým možnostem a stává se zdrojem nejrůznějších podnětů a poznatků. Příroda se mění každou minutu, dochází zde k cyklům a jevům, o kterých se dočítáme často pouze v knihách či učebnicových textech. K pochopení těchto procesů mnohdy nestačí pouhé čtení a učení se informací nazpaměť, ale právě vstup do přírodního světa a vlastní zkušenost člověka. Přírodní prostředí nabízí pochopení souvislostí, znalostí, fungování reálného života či složitějších ekologických dějů v přímém přenosu, nikoliv zprostředkovaně skrze učebnicové texty. Zároveň se naskytá možnost zažít věci na vlastní kůži, jsou-li děti zapojeny do praktických činností a propojit tak dosud nabyté znalosti s praktickými dovednostmi (Daniš, 2018).

VZTAHY. Mezitím, kdy žáci poznávají koloběh života, dochází v třídní skupině také k upevnování sociálních vazeb mezi studenty. Venkovní učení často vyžaduje využívat kompetence, které nejsou ve třídách běžné a donutí tak žáky navázat kontakt. Jedná se například o týmovou spolupráci, kooperační dovednosti, konzultaci, dohodnutí na kompromisech, sjednocení skupiny, vzájemnou podporu při bádání, zkoumání, experimentování aj. K utužování vazeb může docházet i v rámci vztahu člověk-příroda, není to ale podmínkou. Někteří jedinci si vytvoří přívětivý vztah k přírodním hodnotám a budou je i nadále ve svém životě respektovat, jednat ve prospěch přírody a vyžadovat pobyt v ní. Ostatní příroda nezaujme a dále budou upřednostňovat jinou formu trávení času např. v přítomnosti elektronických zařízení.

STUDIJNÍ VÝSLEDKY. Pro studenty může být přírodní prostředí přínosné. Pobyt na čerstvém vzduchu s výhledem do zeleně může pozitivně přispívat k soustředěnosti žáků, obnovení pozornosti a k aktivnějšímu zapojení do činností a probírané látky (Daniš, 2016). Originální a neotřelá náplň hodiny je baví a motivuje. Vnitřní (a i vnější) motivace může být jedním z příznivých aspektů přispívající k lepším studijním výsledkům. Také názornost jevů a podnětů, učení se dotykem, vůní či chutí umožňuje rozvoj fantazie a kreativity a následné využití v nejrůznějších předmětech a zadaných úkolech (Daniš, 2018), (Dyment, 2005).

ZDRAVÍ. V dnešním virtuálním světě, který je mimo jiné také pod tlakem na výkon a výsledky, čím dál více lidí postihují nejrůznější civilizační choroby či jiné zdravotní potíže. Již v dětství jedinec tráví značnou část svých dnů v interiérech a v obklopení elektroniky, což zdravému životnímu stylu nepřispívá. Pravidelný pobyt a pohyb v přírodním prostředí snižuje možnost obezity, nadváhy, stresu, deprese a zvyšuje imunitu systému. Zdraví lidí samozřejmě ovlivňují i jiné faktory, než pouhý pobyt v přírodě, ale značně k němu přispívá (Daniš, 2016).

OBOHACENÍ VYUČUJÍCÍCH. Terénní učení může přinést nové poznatky i do života pedagogických pracovníků. Mohou v sobě nalézt kreativního a inovativního ducha, probudit v sobě odvahu jít novým směrem a sdílením nalézt podobně smýšlející kolegy.

Výše zmíněné pozitivní důsledky jsou pouhým výčtem z celkového počtu benefitů, které tato forma učení přináší a motivuje pedagogické pracovníky. Jistě existuje spousta dalších pozitiv, které z výuky postupně vyplynou během samotného praktikování.

4.3 Bariéry

Zajisté je zde také negativní stránka této výuky, pod kterou se skrývá řada překážek bránících učitelům vzít děti ven. Záleží pouze na vyučujícím, do jaké míry se nechá odradit možnými bariérami nebo jestli to bude jednou z výzev, do které se s chutí pustí a i možné překážky překoná.

V dnešní době není metoda venkovní výuky v České republice ani ve světě příliš rozšířená (Daniš, 2018). Důvodem mohou být různé vnitřní i vnější faktory pedagogů, které se zdají nepřekonatelnou překážkou a mohou mít více důvodů. Mezi možné bariéry patří obavy z nebezpečí, které plynou z pobytu v přírodě, nulový vztah pedagoga k přírodním hodnotám, nevzdělanost pedagoga v oblasti venkovní výuky, nemožnost zařazení výuky do přeplněného školního kurikula, časová náročnost přípravy i realizace hodiny, vzdálenost vhodných míst k výuce či obavy z nesoustředěnosti a neaktivity studentů během venkovní hodiny, atd... (Rickinson et al., 2004), (Dillon & Dickie, 2012).

BEZPEČNOST. Jedním z možných faktorů, který ovlivňuje pedagogy, může být jejich zodpovědnost za žáky a jejich bezpečnost. Někteří vyučující vnímají přírodu jako místo plné vjemů, inspirací, zážitků a může představovat velmi příjemné a klidné prostředí vhodné pro názorné představení či pozorování jevů. Ostatní vidí hrozby číhající na každém kroku. Brouci, komáři a klíšťata svévolně se pohybující kolem nás, pády při zakopnutí o vyčnívající kořen stromu, promoknutí při šlápnutí do kaluže, ušpinění si oblečení v blátě, aj. To vše nás může na cestě přírodou potkat. Zkušený pedagog vedoucí skupinu dětí přírodou musí být na tyto situace připraven a „pojištěn“ předchozí informovaností dětí i rodičů o změně prostředí a bezpečnostních pokynech.

NESOUSTŘEDĚNOST. Pedagog může být odrazen vidinou nesoustředěnosti studentů a nemožností kontroly nad nimi. S tím je třeba počítat, neboť ne každý žák si zalíbí tento styl výuky. Pro některé může příroda znamenat nespočet rušivých elementů a můžou narušovat průběh hodiny. Zároveň se může objevit prvotní nesoustředěnost způsobená neprozkoumaným prostředím a novými vjemy.

NEZÁJEM PEDAGOGA O PŘÍRODU. Do určitého věku dítěte sehrávají dospělí (ať už rodič či pedagog) významnou roli. Představují vzor, podle kterého děti přizpůsobují své reakce a chování. V případě, že pedagog nejeví zájem o přírodní prostředí, bere ho jako samozřejmost, má k němu nulový vztah a necítí se v něm dobře, nepožaduje to ani po studentech. Děti postrádají motivaci i zápal ze strany vyučujícího a tím pádem výuka v terénním prostředí ztrácí smysl. Takovému pedagogovi chybí i nápady na vytváření výukových materiálů a náplň hodiny. Školství České republiky potřebuje učitele zabývající se životním prostředím a jednající v jeho prospěch. Environmentálně smýšlející pedagog je hybnou silou budoucích rozhodnutí, přináší změnu do zaběhlých postojů a ovlivňuje vzdělávání budoucí společnosti (Davis, 1998).

NEVZDĚLANOST PEDAGOGA. Dalším blokem v praktikování terénní výuky a zároveň velmi důležitým faktorem jsou zkušenosti vyučujících. Studenti vysokých pedagogických škol nejsou dostatečně vzděláváni a připraveni na alternativní metody výuky, jako např. na výuku venku (Daniš, 2018). Znalosti budoucích učitelů v tomto oboru jsou minimální, zkušenosti pak nulové. Nevzdělanost ovlivňuje přípravu výukových materiálů, nápady i samotný průběh venkovní výuky. Příprava na uskutečnění terénní výuky je stěžejní. Všechny potřebné rady, tipy a připravenost na terénní výuku poskytuje řada kurzů či seminářů. Toto vzdělání je organizováno centry zabývající se ekologickými aktivitami. Zajímavá je například platforma www.ucimesevenku.cz, která mimo jiné dodá vyučujícím dostatek jistoty a sebedůvěry k tomu, aby se rozhodli trávit výuku mimo školní budovu.

NEOCHOTA. Pro některé z vyučujících je tato změna školní výuky naprosto zbytečná a nejsou ochotni vnést do školství změnu a kreativitu, neboť jim stávající vzdělávací systém vyhovuje. Jsou navyklí a spokojeni s frontální výukou a nemají potřebu cokoli měnit.

ŠKOLNÍ KURIKULUM. Využívání metody venkovního vyučování může být efektivní v případě, že je vhodně začleněno do školních osnov, má zde své stálé místo a je považováno za součást školního vzdělávacího programu. V opačném případě, je ve spoustě případů nemožné být inovativní a vytvářet originální program venkovní výuky a to z důvodu přeplněnosti kurikula, až téměř nemožnosti jej splnit. Důvodem nezařazení učení v terénu během školního roku můžou být i obavy z fungování této metody a nedostatek důkazního materiálu o jeho prospěšnosti a praxi. Díky spolehlivým a pozitivním důkazům plynoucí z pobytu venku, se může terénní výuka stát prioritou škol, čímž by se v mnoha případech zajistilo její začlenění do školního kurikula (Dillon & Dickie, 2012).

ČASOVÁ NÁROČNOST. Mezi další nepřijemnosti stojící v cestě učení venku může být například i omezená doba vyučovací hodiny. Stanovený čas není dostatečně dlouhý na organizaci a skupinový přesun na místo výuky. Možným řešením je spojení dvou po sobě jdoucích hodin, čímž se zajistí dostatek potřebného času na realizaci výuky. Časově náročnější je zajistit i příprava hodiny, která se liší především v přístupu k učebním pomůckám.

4.4 Venkovní učení a COVID 19

V době, kdy vzniká tato práce pojednávající o venkovním učení, se celý svět nachází v nové a neobvyklé situaci. Roku 2020 se začal světem šířit nový druh viru - oficiálně zvaný SARS-CoV-2. Tento virus způsobil hned několik doposud nepředstavitelných situací a změn v běžném fungování lidí. Vlády byly nuceny přistoupit ke striktním opatřením, aby alespoň částečně zmírnily šíření nákazy. V praxi to znamenalo jediné – izolaci. Došlo k omezení kontaktu lidí, pohybu, dostupnosti služeb a obchodů a lidem se naskytla jedinečná šance na zastavení se (možná i zamyšlení se).

Krizová opatření neminula ani vzdělávací instituce. Aby předešly rozšíření nákazy a následnému uzavření celé školy, řada základních škol hledala alternativu k výuce probíhající ve třídách. Příznivou metodou se jevila výuka probíhající ve venkovním prostředí. Tuto formu výuky doporučuje také metodika, kterou vydalo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy:

*„Při prezenční výuce je vhodné, pokud to lze, zařazovat vzdělávací **aktivity pořádané venku** – na školní zahradě, hřišti, parku a okolí školy, kde nedochází ke kumulování více osob. Zde lze realizovat nejen projektovou výuku a činnosti v rámci výchovných předmětů, ale i některé běžné rozvrhové hodiny. Tato praxe významně snižuje epidemiologická rizika, zlepšuje celkovou zdravotní kondici, koncentraci a přispívá k well-beingu dětí/žáků/studentů i učitelů.“ (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2020)*

Toto období je jedinečnou šancí na nabourání klasických vzdělávacích postupů, které už nejsou zdaleka funkční a často postrádají smysl. Je čas vzít studenty a učitele ven, kdy jindy než teď?

Mgr. Justina Danišová, lektorka a metodička ve vzdělávacím centru Tereza v Praze, v dokumentu pro pořad Nedej se uváděný Českou televizí, poukazuje, že během doby distanční výuky se projevil ohromný zájem o učení venku. To potvrzuje počet přihlášek na online kurz venkovního učení pořádaný vzdělávacím centrem Tereza. Na koronavirovou situaci naráží také otázky v mém dotazníkovém šetření. Zkoumají, zda a do jaké míry tato forma výuky byla v krizové době využívána v základních olomouckých školách a co jim tato zkušenost vzala a naopak dala.

5. Rozšíření venkovní výuky a další tipy

Vyučování mimo školní lavice je v naší republice málo rozšířený fenomén. Následující kapitola formuluje některá z možných doporučení a tipů pro zkvalitnění a rozšíření této formy výuky určené pedagogům i veřejnosti (Daniš, 2018).

Jeden z kroků směrem k podpoře zavádění venkovních výuk na školách v České republice byl uskutečněn v roce 2016. Tehdy byl vládou České republiky schválen nový program environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty a environmentálního poradenství na období 2016-2025. Stanovené cíle, vize i opatření nabádají k intenzivnějšímu pobytu v přírodě, k celoživotnímu vzdělávání lidí všech věkových skupin především v přírodě, k podpoře realizace bezpečného vzdělávání v přírodě aj. (Ministerstvo životního prostředí)

Pomoc pedagogům při realizaci výuky venku poskytuje i platforma ucimesevenku.cz. Nabízí metodiky plné inspirativních nápadů, kurzy vedené zkušenými lektory, videa, pomůcky či nabídky seminářů. Vzdělávání probíhá i v různých ekocentrech skrze kurzy či přednášky. Například Sluňákov - centrum ekologických aktivit města Olomouc, poskytuje vzdělávací kurzy pro pedagogické pracovníky, kteří neví, jak přesunout výuku mimo lavice či potřebují získat tipy a rady pro tuto výuku. Další organizace, zabývající se touto tematikou, jsou například vzdělávací centrum Tereza se sídlem v Praze nebo také školské zařízení pro environmentální vzdělávání Lipka v Brně.

Ekologická centra mohou mimo vzdělávacích seminářů na téma venkovní výuka nabízet také programy pro školy zabývající se ekologickou tematikou. Příkladem může být již zmíněné centrum ekologických aktivit Sluňákov, které je mi dobře známé, protože jsem zde pracovala v rámci praxe. Sluňákov nabízí denní či pobytové programy, které staví na praktických činnostech, hrách a prožitku. Umožňují dětem dostat se do bližšího kontaktu s přírodou a probudit v nich touhu dozvědět se o ní víc. Témata lekcí jsou různorodá – třídění odpadu, recyklace, původ oblečení, nahlédnutí do života brouků či netopýrů, seznámení se s říší rostlin všemi smysly, či co se skrývá v půdě, aj.

Možnou cestou, jak nabídnout pedagogickým pracovníkům možnost pobytu venku s dětmi během výuky je vytvořit příznivé prostředí v okolí školy. Na zlepšení prostorů školních dvorů a zahrad se mohou podílet i samotné děti, čímž se dostanou do kontaktu s přírodou více, než v lavici s knížkou. Prací a údržbou na školním pozemku se děti mohou s tímto místem sblížit a vytvořit si k němu vazbu. Na tomto místě se děti v době přestávek mohou také občerstvovat, vyřádit a znovu nastartovat svou pozornost pro další učení (Daniš, 2016).

Změna současného vzdělávacího systému se zdá být nemožná bez relevantních a uspokojujících důkazů o prospěšnosti, benefitech a překážkách vyplývající z pobytu v přírodním prostředí. Školy potřebují informace a důkazní materiál, který prokáže prospěšný vliv na dětský vývoj, fungování a způsoby, kterými lze překonávat již zmíněné bariéry (Dillon & Dickie, 2012). Teprve až po doložení důkazního materiálu přijme škola plně tento způsob výuky a vytvoří mu stálé místo ve školním kurikulu.

Jedním z doporučení, které má velkou váhu je vysokoškolská příprava studentů pedagogických oborů. Na dnešních vysokých školách je vyučován několik let starý zaběhlý vzdělávací systém, bez ohledu na změny společnosti a na odlišné potřeby dnešních dětí. Chybí teoretické povědomí, ale především praktické zkušenosti v oblasti alternativních vzdělávacích směrů, tudíž „čerstvým“ učitelům chybí jistota, sebedůvěra, zkušenosti, dovednosti i znalosti v praktikování jiných metod výuky, než frontální (Daniš, 2018). Všechny nezbytnosti ohledně alternativního vzdělávání se zájemci dozví na kurzech, seminářích nebo z jiných zdrojů.

V případě odhodlání pedagoga vyjít s žáky ven, je zde 10 + 1 rad, jak začít učit venku, které poskytuje výše zmíněná internetová stránka ucimesevenku.cz. Mezi jejich důležité doporučení patří postupovat pomalými kroky – nejprve začít pár venkovními aktivitami, čímž si žáci i pedagog postupně zvyknou na jiné prostředí a později budou připraveni na delší dobu strávenou venku. Dále je třeba promyslet lokaci, která bude vhodně navazovat na probírané téma v hodině a bude jakousi pomůckou učiteli. Míst k učení venku je spousta, záleží na předmětu, aktuální látce i na tom, co okolí školy nabízí. Jako příklad můžeme uvést park, louku, rybník, školní zahradu, ale také náměstí či ulice města. Ve dvou (či více) se to lépe táhne. Se stejně nadšenými kolegy můžete vytvořit tým, ve kterém můžete sdílet své poznatky, zkušenosti a kde budete

inspirací navzájem a také nezbytnou podporou. V neposlední řadě je velmi důležitá trpělivost s žáky i se sebou. Jen praxí je možné dosáhnout úspěchu.

6. Praktická část

Nezbytnou součástí bakalářské práce je také její výzkumná část. Má výzkumná práce je založena na sběru a následné analýze dat. Tato data by měla poukazovat na povědomost, rozšíření a začleňování alternativní vzdělávací metody – venkovního učení a zároveň popisovat pozitivní i negativní stránky této výuky z hlediska vyučujících.

V době vzniku této práce jsou služby a obchody v České republice ve stavu omezeném kvůli rozšíření koronaviru. Ačkoliv je tato situace zvláštní a nepříjemná pro celou řadu lidí, vzdělávacím institucím se v této době naskýtá nová možnost pozměnit jejich současný systém a nalézt alternativní řešení k výuce ve vnitřních prostorách. Vhodnou alternativou může být právě zmiňované učení venku, které může obohatit jak studující tak vyučující. Ve výzkumu se na současnou situaci přihlíží a otázky v dotazníku se této „problematiky“ epidemie lehce dotýkají. Situace v České republice postupně došla až do bodu, kdy se veškeré vzdělávací instituce uzavřely, vše probíhalo pouze online formou a tím je ovlivněna také má praktická část. Protože současná situace neumožňuje střetávání s lidmi, nebylo možné zvolit jako výzkumnou metodu rozhovor či pozorování. Výzkum se uskutečnil pomocí online dotazníků, který byl vyplňován z bezpečí domovů.

6.1 Cíle a předpoklady

Stanovený cíl je důležitým bodem v každém výzkumném šetření. V tomto výzkumu jsem za cíl stanovila nahlédnout do vzdělávacích metod pedagogických pracovníků základních škol v Olomouci. Posoudit a srovnat jejich odlišující se přístupy k učení venku, jaké aspekty považují za motivující k začlenění této metody do školního kurikula a jaké překážky naopak stojí v cestě vzít děti mimo interiéry.

Hlavní výzkumnou otázkou je, jak se odlišují přístupy k učení venku jednotlivých olomouckých základních škol. Mezi výzkumné otázky patří:

- Zařazují pedagogové vyučující na základních školách venkovní výuku během školního roku?
- Co motivuje vyučující k praktikování učení venku?
- Jaké jsou bariéry bránící praktikování učení venku?
- Během kterých předmětů se venkovní učení nejčastěji praktikuje?

Mimo jiné, jsem do dotazníku zařadila také otázky na výuku během koronavirové krize, která v současnosti probíhá. Můžeme tedy náznakem zjistit, zda jsou základní školy otevřeny novým výukovým metodám a ochotny je zavádět či nikoliv.

Mé předpokládané výsledky zní:

- 1) Forma venkovní výuky zatím není v České republice příliš rozšířená, proto si myslím, že vyučování na základních školách stále probíhá ve většině času v budovách školy.
- 2) Největší motivací učitelů vzít děti ven je změna prostředí, ve kterém vyučovací hodina probíhá.
- 3) Překážkami v rozšíření výuky odhaduji nesoustředěnost žáků.
- 4) Nejčastěji je venkovní učení zařazeno během přírodovědných předmětů.

6.2 Metody výzkumu

V době, kdy vzniká tato práce, jsou uzavřené instituce, mezi které patří také školy všech stupňů. Nebylo tedy možné získávat data skrze rozhovory či pozorování ve vybraném zařízení. Proto jsem ke sběru dat zvolila metodu dotazníkového šetření, které bylo možné vyplnit z pohodlí domova na internetu. Dotazování probíhalo během února a března roku 2021.

Dotazník byl dostupný na stránkách survio.com, ke kterému dotazovaní dostali pomocí emailu přístup. Dotazovaní byli požádáni o vyplnění 13 otázek týkající se tématu venkovní výuky. Byly zde čtyři otevřené otázky, kde měli možnost napsat svou vlastní odpověď odpovídající skutečnosti. Dalších devět otázek bylo uzavřených, kde zvolili jednu nebo více nabízených odpovědí. Nahlédnutí do dotazníku je možné v kapitole 7.5 Dotazník.

6.3 Cílová skupina

Tato kvalifikační práce se věnuje především dětem a pedagogům navštěvujících základní školy. Za cílovou skupinu mého výzkumu jsem zvolila učitele základních škol ve městě Olomouc. Město Olomouc jsem zvolila z toho důvodu, že zde bydlím a jako matka roční holčičky se budu také jednou poohlížet po vzdělávacích zařízeních, a proto mě zajímá, jak jsou této alternativní metodě otevřeny právě olomoucké školy.

Dotazník byl rozeslán formou emailu dostupného na stránkách škol. Základní školy nebyly vybírány podle konkrétních kritérií, přístup k vyplnění dostali všichni třídní i netřídní učitelé škol alternativních, klasických i speciálních. Celkový počet učitelů, kteří obdrželi můj mail s prosbou o vyplnění dotazníku je 610. Zpět se mi dostalo pouhých 13,7 %, tedy 84 vyplněných dotazníků.

6.4 Výsledky výzkumu

Dotazník byl rozeslán pedagogickým pracovníkům všech základních škol v Olomouci. Odpovědi respondentů jsou zde graficky i slovně zaznamenány a vysvětleny. Jsou zmíněny také vlastní odpovědi dotazovaných zapsané pod odpovědí „Jiné“. Celkový počet zodpovězených dotazníků je 84.

Následující text shrnuje a komentuje odpovědi na všechny dotazníkové otázky, včetně hlavních výzkumných otázek.

Otázka č. 1 : Název školy, ve které vyučujete

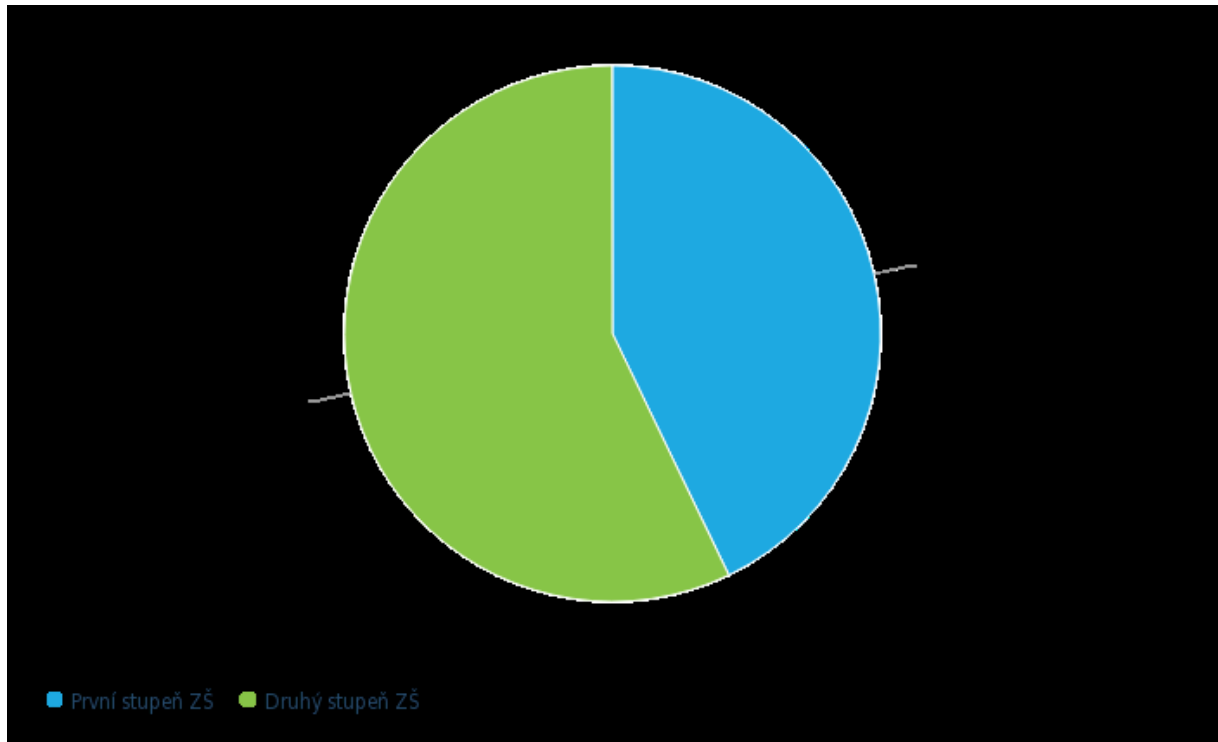
Tabulka 1: Učitelé vyučující na prvním a druhém stupni základní školy

ZŠ Svatoplukova (4x)	Svatoplukova 11 Olomouc	Základní škola (3x)	ZŠ a MŠ Olomouc, Svatoplukova 11
Soukromá základní škola	ZŠ Svatoplukova Olomouc (2x)	ZŠ svatoplukova	ZŠ (2x)
ZŠ a MŠ Olomouc Svatoplukova 11	ZŠ Spojenců	ZŠ Heyrovského, Olomouc	ZŠ Řeznickova
ZŠ Olomouc (3x)	ZŠ Stupkova, Olomouc	základní škola (4x)	Základní škola, Olomouc
Stupkova	Základní škola Olomouc, Stupkova 16, p.o.	Spojenci	Základní škola Dobré nálady
ZŠ SVATOPLUKOVA OLOMOUC	ZŠ Heyrovského (2x)	ZŠ Olomouc, Řeznickova 1	ZŠ a MŠ Řeznickova, Olomouc
ZŠ Řeznickova	ZŠ Holečkova Olomouc	ZŠ Olomouc, tř. Spojenců	FZŠ Dr. Milady Horákové, Rožňavská 21, Olomouc
ZŠ Nedvědova Olomouc (3x)	Waldorfská základní škola Olomouc	Waldorfská škola Olomouc (2x)	Waldorf Olomouc
ZŠ Olomouc, Mozartova 48	ZŠ Olomouc, Mozartova	FZŠ dr. M. Horákové a MŠ	SŠ, ZŠ, MŠ pro sluchově postižené Olomouc
SŠ, ZŠ a MŠ pro sluchově postižené, Kosmonautů 4, Olomouc	MŠ, ZŠ a SŠ pro sluchově postižené Olomouc	ZŠ pro sluchově postižené (2x)	SŠ, ZŠ a MŠ pto SP Olomouc
Demlova	ZŠ Demlova 18, Olomouc	ZŠ pro sluchově postižené	SŠ, ZŠ a MŠ pro sluchově postižené, Olomouc, Kosmonautů 4
FZŠ Olomouc (2x)	SŠ, ZŠ s MŠ pro sluchově postižené Olomouc	ZŠ Olomouc, Gorkého 39	terera
FZŠ Tererovo náměstí	FZŠ Tererovo náměstí 1	FZŠ Tererovo nám. 1, Olomouc (4x)	SŠ, ZŠ a MŠ
FZŠ Olomouc, Tererovo náměstí 1	Fakultní základní škola Olomouc, Hálkova 4	ZŠ Terera	Základní škola Olomouc, Dvorského 33
FZŠ tererovo nám. 1 Olomouc	FZŠ Olomouc Tererovo nám. 1	Fakultní základní škola	FZŠ Tererovo nám. 1
Základní škola Demlova 18, Olomouc	SŠ, ZŠ a MŠ prof. Vejvodského, Olomouc-Hejčín	ZŠ Droždín	

Tabulka znázorňuje, jaké školy (pedagogičtí pracovníci) se zúčastnili dotazníkového šetření. Nejčastější odpovědi (nad 10 odpovědí) přišly z Fakultní základní školy, Tererovo náměstí 1, Olomouc a ze ZŠ a MŠ Svatoplukova 11, Olomouc. Nemůžeme říct, zda byl alespoň jeden dotazník odpovězen každou z dotazovaných škol, protože z odpovědí „Soukromá základní škola“ či „základní škola“ nelze název školy odvodit.

Otázka č. 2 : Na kolikátém stupni vyučujete?

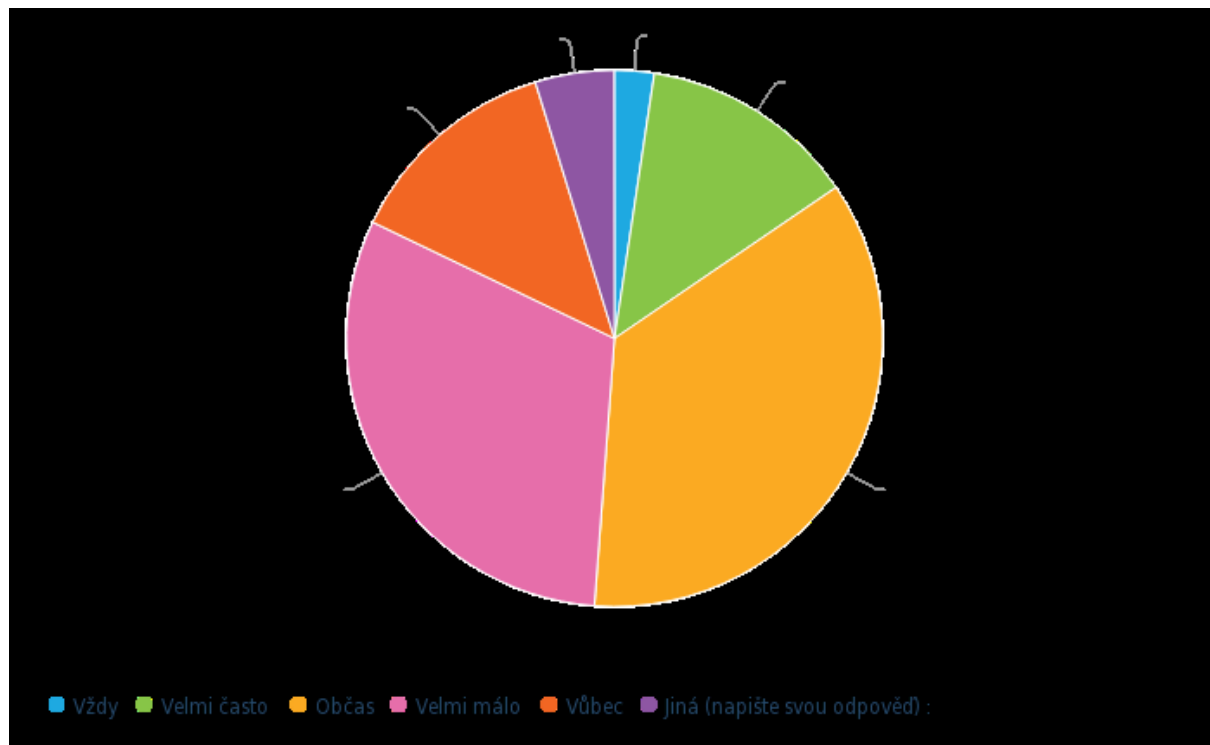
Graf 1: Učitelé vyučující na prvním a druhém stupni základní školy

Druhá otázka měla zjistit procentuální zastoupení učitelů obou stupňů základní školy. Otázky byly směřovány pedagogům prvního i druhého stupně. Z grafu lze vyvodit, že větší část respondentů, tj. 57,1 % (neboli 48 z 84 respondentů) vyučuje na druhém stupni ZŠ. Zatímco učitelé prvního stupně představují 42,9 %.

Otázka č. 3 : Zařazujete venkovní učení do výuky během běžného školního roku (ne během koronavirové krize)?

Graf 2: Procentuální zastoupení zařazení venkovní výuky do běžného školního roku

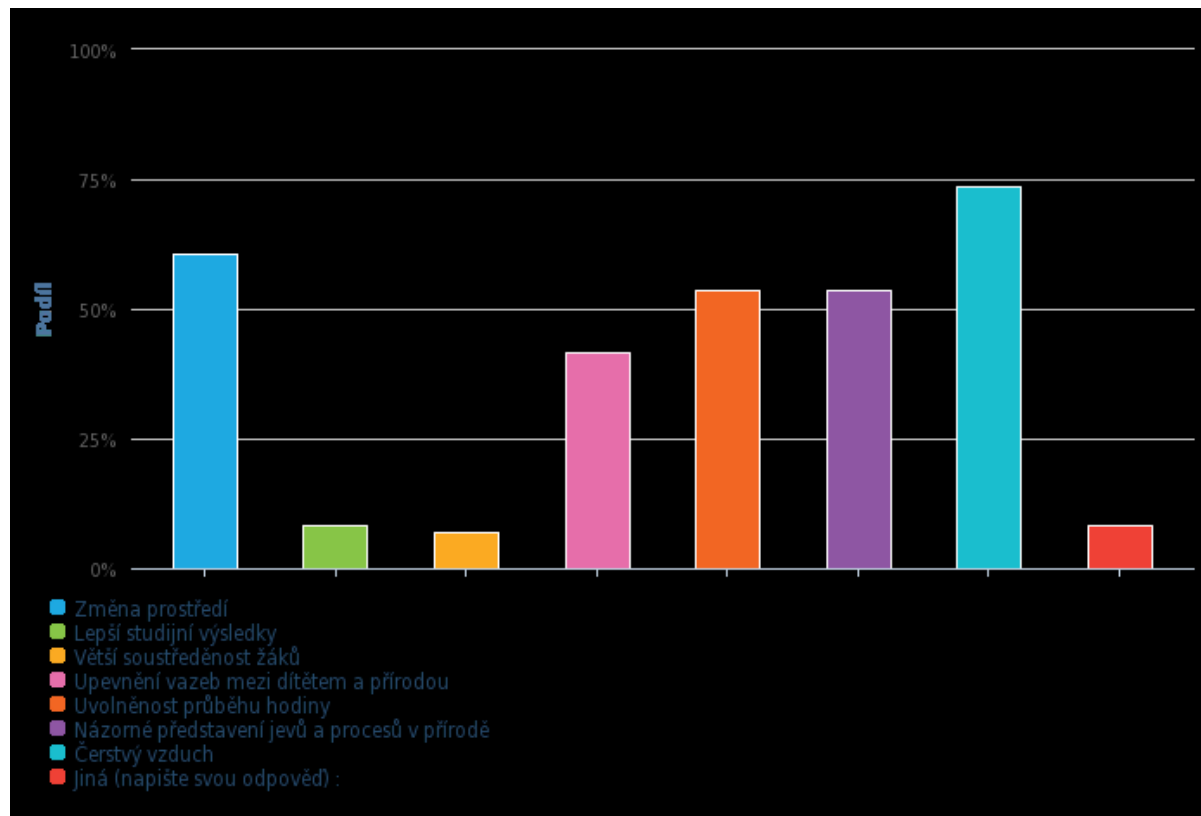

Venkovní výuka zdá se býti známým pojmem. Z grafu lze vyčíst, že 82,2 % (tj. 68 respondentů z 84) alespoň jednou zařadilo výuku ve venkovním prostředí během běžného školního roku. Přičemž 13,1 % (11 respondentů) označilo, že venkovní učení nepraktikují. Zbylá část dotazovaných, značená fialovou barvou, napsalo pod odpovědí „Jiná“ svá vysvětlení: „Někteří žáci berou venkovní výuku jako možnost si odpočinout od učení obecně, nesoustředí se, učiva se zvládne méně.“, „Ráda bych, ale letos učím prvním rokem a díky distanční výuce jsme to zatím nestihli“, „V rámci tělocviku často. Jinak ne.“, „Letos neučím, jindy ano“.

Otázka č. 4 : Co Vás motivuje / by motivovalo k zavedení venkovní výuky?

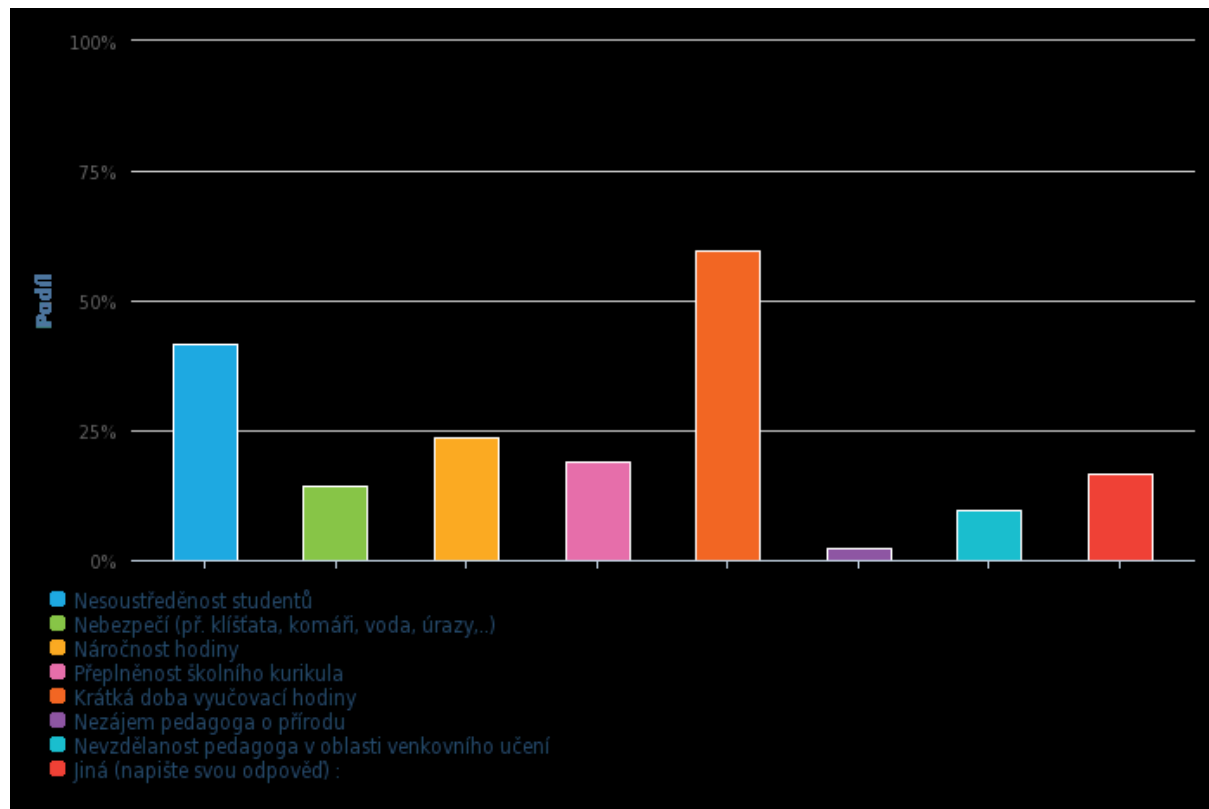
Graf 3: Aspekty motivující k zavedení venkovní výuky

Otázka číslo 4 se zabývá aspekty, které vzbuzují v učitelích zájem tuto metodu začít praktikovat. Na otázku týkající se motivací mohli učitelé volit z více nabízených odpovědí. Nejčastější motivací k vyjití s dětmi ven během výuky je prospívající čerstvý vzduch, dále pak změna prostředí. Nejméně motivující skutečností byla označena větší soustředěnost žáků a lepší studijní výsledky. Mezi odpověďmi, které nebyly v nabídce, ale byly zapsány do kolonky „Jiná“ byly například: nové možnosti všeho druhu, delší zapamatování učiva, pestrost metod, zázemí a technické vybavení pro venkovní výuku, práce v plenéru, kresba podle skutečnosti, prostor pro akčnější tvoření, realizace netradičních úkolů, snížení „agresivity“ žáků díky velkému prostředí (ve třídě je málo prostoru na hodně lidí).

Otázka č. 5 : Co Vám brání v zavedení venkovní výuky?

Graf 4: Aspekty bránící v zavedení venkovní výuky

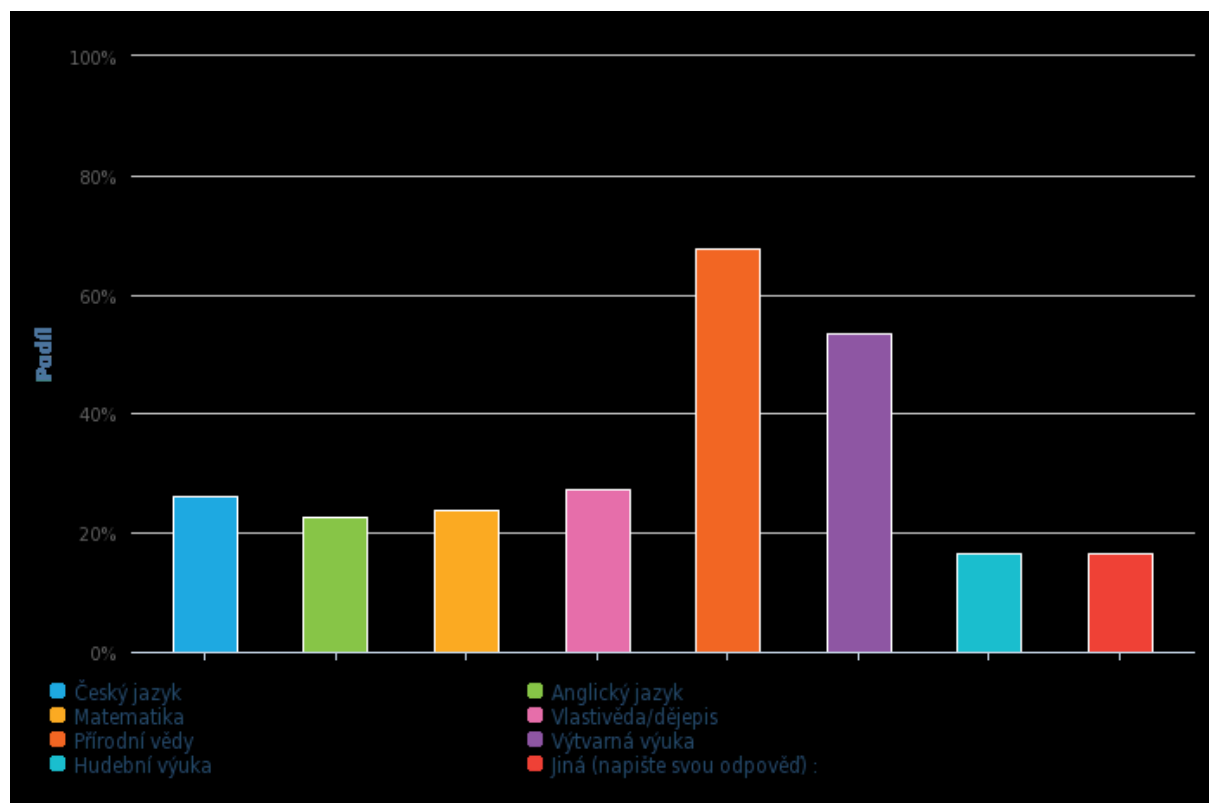

K aktivnímu zavedení této formy učení je nespočet aspektů jevící se jako překážky. V nabídce jsou zmíněny nejčastější zábrany s možností vícero volby. Krátká doba vyučovací hodiny představuje pro vyučující velkou překážku v terénní výuce, byla v dotazníku označena 50x. Naopak nejméně krát byla zvolena odpověď nezájem pedagoga o přírodu.

Respondenti, kteří v předchozí otázce označili, že vůbec nepraktikují venkovní učení během svých hodin, nejčastěji označovali náročnost hodiny jako překážku v zavedení této formy výuky. Zároveň respondenti připsali i bariéry neuvedené v nabídce jako například: špatné podmínky pro matematiku, počasí, organizační náročnost, venkovní výuka se nehodí vždy do předmětu ČJ, nedostatek vhodných míst v městském prostředí („výkaly“, nedostatek rozmanitosti - tráva, keře, řeky..), nevhodné prostředí v okolí školy, chybějící místo pro sezení, časová dostupnost míst v okolí, velký počet dětí.

Otázka č. 6 : Které předměty vyučujete / byste rád/a vyučoval/a ve venkovním prostředí?

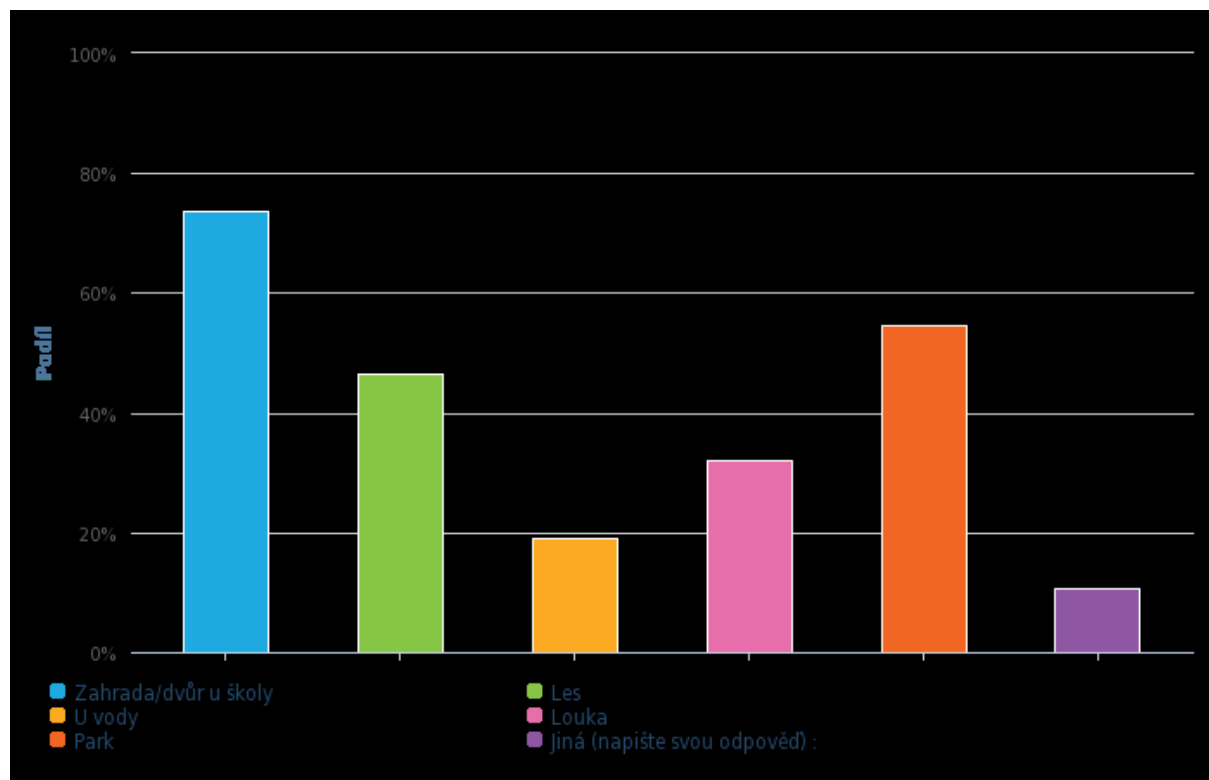
Graf 5: Předměty vyučované / možné vyučovat ve venkovním prostředí

Otázka číslo 6 týkající se vyučovaných předmětů ve venkovním prostředí opět umožňovala zvolení více možností. Nejčastěji zvoleným předmětem, který se zdá být ideálním k vyučování venku, jsou přírodní vědy zastoupeny 67,9 %, k čemuž připisují výhodu názornosti přírodních cyklů. Druhým nejčastějším předmětem je výtvarná výuka, ve které se venkovní prostředí jeví jako ideální inspirace a předloha. Zároveň byly všechny nabízené předměty označeny minimálně 10x, což potvrzuje fakt, že je venkovní výuka praktikovatelná také v jiných, než přírodovědných, předmětech. Jako vlastní odpovědi zde byly doplněny také předměty jako například tělesná výchova, výchova k občanství, pracovní činnosti, fyzika a německý jazyk.

Otázka č. 7 : Jaké místo preferujete / byste preferoval/a při venkovní výuce?

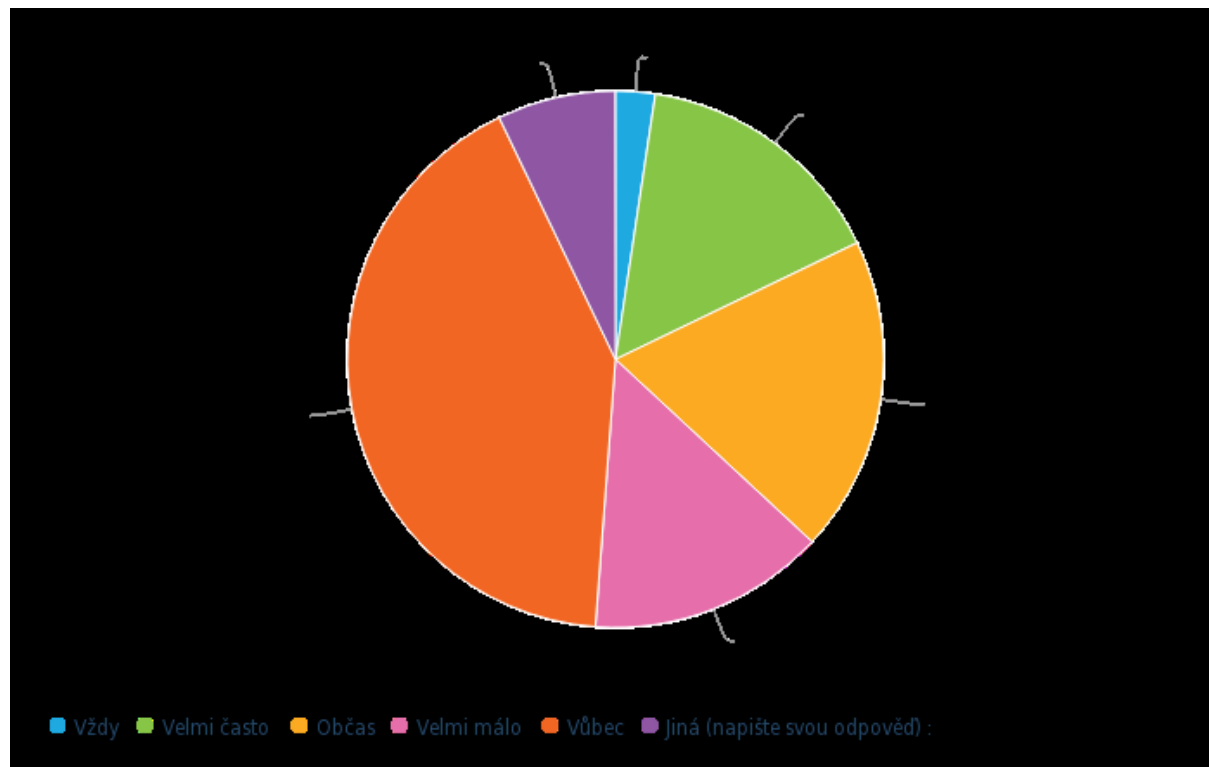
Graf 6: Místa preferovaná při výběru lokace na venkovní výuku

V této otázce byla také možnost vícero odpovědí, neboť se předpokládá, že výběr lokace závisí na aktuálních potřebách či probíraném tématu v daném předmětu. Nejčastěji zvoleným prostředím pro outdoorové vyučování je školní zahrada či dvůr s 73,8% podílem. Respondenti zmiňují, že výběr místa se odvíjí od probíraného tématu, zaměření lekce či dostupnosti.

Otázka č. 8 : Praktikoval/a jste venkovní výuku v době koronavirové krize?

Graf 7: Procentuální zastoupení praktikování venkovní výuky během koronavirové krize

Koronavirová situace poskytla školám možnost vzít děti mimo školní budovu. Zda toho bylo využíváno, prokazuje osmá otázka a její odpovědi. 41,7 % učitelů nevyužilo potenciálu venkovního prostředí a nevyučovalo zde. 51,2 % učitelů výuku praktikovalo v odlišném časovém intervalu. Zbylých 7,1 % tvrdí: „Na jaře 4 žáci chodili ke mně domů, bývali jsme v parku, pak se zhoršilo počasí“, „Ven chodíme jen na TV a přestávky, na výuku začneme na jaře- snad“, „V první vlně od května každý týden“, „Naše škola má venkovní projekty během distanční výuky“, „I v době online výuky - úkoly realizované venku“, „Pouze v rámci procházek v tělocviku“. Celkově lze říci, že z této otázky vyplývá pozitivní výsledek, protože převažuje skupina učitelů, která využila aktuální situaci a zavedla praktikování výuky ve venkovním prostředí.

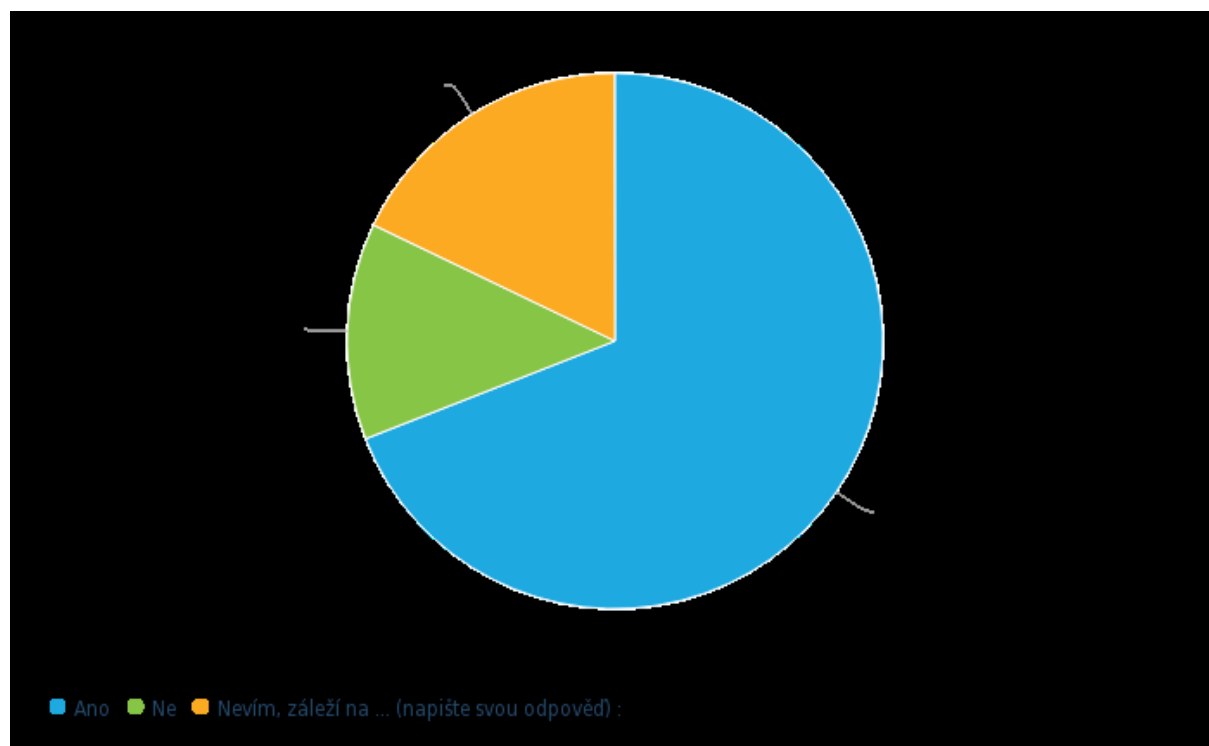
Otázka č. 9 : Jak změnila korona virová krize pohled na venkovní výuku na vaší škole?

Tato otázka poskytla prostor pro vlastní vyjádření. Odpovědi respondentů se lišily: často se zde objevuje odpověď, že koronavirová krize nijak nezměnila přístup k venkovní výuce, nicméně odpovědi také hovoří o venkovní výuce jako o dobré alternativě, o metodě, která se stala více využívanou a praktikovanou, došlo k zvýšení potřeby jít s dětmi ven. Zmíněno je také pozitivum, že pobyt na čerstvém vzduchu je lepší, než v uzavřené místnosti, kde bylo nutno

dodržovat různá opatření a omezení (např. nošení roušek). Někteří zvládli postavit venkovní učebnu u školy, jiní využívali dětská hřiště v blízkosti škol. Na některé ze škol bylo venkovní učení zakázáno, jinde doporučeno pouze v případě vhodného počasí. Objevují se také nedostatky jako například nezvládnutí ani základního učiva, kázeň a rozptýlení žáků, nemožnost zařazení daného předmětu do venkovního prostředí nebo nedostatek času jít ven kvůli dohánění neprobraného učiva. Na druhou stranu je také uvedeno, že spousta učitelů získalo díky této krizi názor, že lze i venku plnohodnotně vyučovat a mnohdy jde o lepší variantu, než sedět ve škole. Dále je pozitivně kvitováno nadšení, spolupráce dětí a poukazováno na jejich potřebu pestrosti ve výuce. Pro některé to bylo velkou příležitostí, začali vymýšlet venkovní úkoly či propojovat všechny předměty, což bylo ve finále oceněno dětmi i rodiči. Jiné skupině učitelů to změnu nepřineslo, neboť s venkovní výukou mají zkušenosti a zařazují ji pravidelně během klasického školního roku.

Otázka č. 10 : Budete i po skončení koronavirové krize nadále využívat venkovní prostředí k výuce během školního roku?

Graf 8: Procentuální zastoupení využívání venkovního prostředí k výuce po skončení koronavirové krize

Graf vykazuje, že více než polovina respondentů, tedy 69 %, je přesvědčena terénní výuku praktikovat i nadále, po skončení koronavirových opatření, což považují za velmi pozitivní výsledek. Tato krize nám spousta věcí vzala nebo nás omezila, nicméně také nám něco přinesla. Nabídla nám například změnu ve vzdělávacích postupech (př. zařazení venkovní výuky) a je úctyhodné, že je zde část pedagogů, která se této výzvy zmocnila a i nadále bude v této metodě pokračovat. 13,1 % je rozhodnuto nezařazovat tuto metodu během školního roku, 17,9 % respondentů se bude rozhodovat podle okolností, podmínek, možností, vyučované třídy, vhodného prostředí, probírané látky či podle zvládnutí učiva.

Otázka č. 11 : Bodově ohodnoťte prosím, průběh Vaší venkovní výuky.

Bodové hodnocení různých kritérií měli provádět pouze ti, kteří již praktikovali venkovní učení a mohou tedy poskytnout zpětnou vazbu. Hodnocení bylo na škále od 1 bodu (nejméně) do 5 bodů (nejvíce).

Soustředěnost studentů byla nejčastěji hodnocena 3 body, stejně jako studijní výsledky studentů. Oba aspekty mohly být ovlivněny změnou prostředím a rušivými elementy v okolí. Aktivita studentů během venkovní hodiny byla nejvíce krát (28x) hodnocena 5 body, z čehož lze usoudit, že se žáci aktivně zapojovali do probírané látky a podíleli se na plnění úkolů. Pochopení probírané látky i spokojenost pedagoga s průběhem hodiny nejčastěji hodnoceno 4 body (24x). Naopak ohlas studentů se zdá být pozitivní, neboť bylo nejvíce krát (39x) zvoleno pětibodové hodnocení. Časová náročnost přípravy venkovní hodiny obodována nejčastěji čtyřmi a pěti body.

Otázka č. 12 : Jaká pozitiva Vám a studentům přinesla venkovní výuka? Odpovězte v případě, že jste již praktikoval/a tuto metodu.

Otázka číslo 12 byla otevřená, respondenti měli tudíž možnost odpovědět vlastními slovy, zároveň odpovídali pouze ti, kteří již venkovní formu učení praktikovali a mohou se k ní vyjádřit:

- Nové aktivity, které nejsou ve škole dobře realizovatelné.
- Pohyb, prostor, vzduch
- Spojení s přírodou, učení bez roušky
- Odpovídám aktuálně v koronavirové krizi: Děti mají stálý kontakt se školou (stezky a úkoly jsou pouze v okolí školy, poznávají různá zákoutí, ale zároveň můžu dohlédnout na to, že je to bezpečné+ alespoň si z okna na sebe zamáváme apod.). Podporuje to vztahy mezi dětmi (domlouvají se například ve dvojicích). Já jako pedagog to vnímám jako obrovské zpestření a hlavně odpočinek od on-linu.
- Propojení a názornost
- Změna prostředí, čerstvý vzduch, zapojení smyslů, propojení s běžným životem, okolím, přirozené situace, učení důsledkem, hlubší porozumění, propojování předmětů a hlubší souvislosti...
- Hodina byla uvolněná, užili jsme si nějakou tu legraci, větší prostor na realizaci scének, ...
- Změna prostředí, učení hrou, čerstvý vzduch
- Stmelení kolektivu a vše výše uvedené
- Nové prostředí, změna stylu výuky
- Reálný pohled na přírodniny

- Uvolněnost žáků, nová motivace
- Dobrá atmosféra
- Uvolněnost, příjemně strávená odpočinková hodina
- Některé věci si žáci lépe zapamatují, když je zažijí na vlastní kůži.
- Čerstvý vzduch
- Změna
- Aktivizace, lepší motivace, radost z učení/pobytu venku
- Změna prostředí
- Ještě větší radost z výuky a pohybu, lepší koncentrace a větší nasazení žáků.
- Pochopení látky, posílnění vztahů, atraktivita
- Dobrá atmosféra, studenti byli aktivní.
- Názornost
- Změna, volnost, užití názorných pomůcek
- Příklady, ukázky, poznávání, změna, pozorování
- Větší kontakt s přírodou, změna prostředí, ...
- Venkovní výuku považují za zpestření, procvičení učiva, a jako mezipředmětový vztah s TV
- Praktické seznámení s učivem, pobyt na čerstvém vzduchu
- Klid, pohoda, snížení agresivity
- Lepší vztahy mezi sebou, k přírodě, čerstvý vzduch, učení se v pohybu, praktičnost.
- Dítě na čerstvém vzduchu, změna prostředí, zkvalitnění výuky
- Aktivita, motivace, změna prostředí
- Čerstvý vzduch, ve výtvarné výchově mohly děti malovat přírodu z první ruky.
- Motivace
- Lépe si zapamatují probíranou látku, pokud si ji mohou spojit s nějakou událostí, podnětem, ...
- Lepší vztahy mezi asistenty, pedagogem a žáky. Lepší pochopení učiva, protože používáme názornost. Lepší prostředí, možnost sundat roušku a dýchat čerstvý vzduch.
- Širší záběr, propojení předmětů
- Žádná
- Pobyt na vzduchu a změna prostředí
- Zlepšení vztahů ve třídě, lepší vzájemná komunikace, ale ne o probírané látce
- Čerstvý vzduch, změna prostředí
- Zlepšení vztahu učitel - žák, zvýšená aktivita žáků
- Děti jsou rády venku a je-li téma zajímavé, o to víc je to baví. Nejlépe, když mohou plnit nějaké úkoly.
- Pobyt na čerstvém vzduchu, dobrá nálada, motivace, uvolněnost
- Změna prostředí, lepší motivace, skupinová práce
- Lepší představa probíraného
- Změna prostředí

- Změna prostředí, čerstvý vzduch
- Větší nadšení žáků, rychlejší pochopení probírané látky
- Uvolnění studentů
- Názornost, nadšení
- Jednalo se pouze o venkovní tělesnou výchovu, ale i tak vidím pozitivum např. v té pestrosti z hlediska volby jiného prostředí, odklon od stereotypu...
- Neuvěřitelné zážitky, společné vzpomínky, experimentální a badatelskou výuku, spoustu pozitivní nálady
- Děti měly sociální kontakt
- Určitě se děti cítily lépe na čerstvém vzduchu, viděly, že výuka nemusí probíhat jen v lavicích. Na hodiny se těšily.
- Názorné vyučování, uvolněnost a radost dětí z pobytu venku
- Hlavně změnu prostředí, ale mám zatím málo zkušeností.
- Pocit uvolněnosti
- Pozitivní klima v průběhu hodiny mezi dětmi i pedagogem
- Praktické ukázky
- Čerstvý vzduch, protažení těla, relaxace

Otázka č. 13 : Jaká negativa Vám a studentům přinesla venkovní výuka? Odpovězte v případě, že jste již praktikoval/a tuto metodu.

V otevřené otázce číslo 13 byla možnost pro učitele se zkušenostmi s venkovní výukou vlastními slovy formulovat negativa, která jim tato výuka přinesla:

- Množství jiných podnětů (žáci s PO se špatně soustředí) a nekázeň žáků, náročnost na hlasový dosah
- Žádná
- Bohužel školní park je veřejným prostranstvím, takže některé části stezky a pomůcky nám byly odcizeny. Teď to lépe schováváme a chystáme koupi zamykatelných schránek, abychom tomu do budoucna předešli.
- Občas horší soustředěnost
- Náročnější pro "systematizaci" poznatků, písemné úkoly (ale to bohatě dohání, ve třídě.)
- Menší soustředěnost žáků, ale to se při častějším praktikování venkovní výuky odbourá.
- Rozptyl pozornosti, náročnější na udržení kázně
- Děti to vyžadují častěji
- Drobný skluz v plnění plánů
- Větší zodpovědnost
- Menší soustředění, které je narušeno řadou rušivých vlivů z okolí
- Menší pozornost a soustředění
- Nic
- Náročnější logistika a přesouvání materiálu ven

- Mnohé děti se venku neumějí chovat
- Více rušivých podnětů
- Nejistota, nesoustředěnost
- Hlasová náročnost, nepozornost při zadávání úkolů/vysvětlení
- Více náročné na uhlídání dětí
- Větší časová náročnost na přípravu a promyšlení hodiny.
- Chování některých žáků
- Dalo mi víc práce uklidnit studenty, ve smyslu aby se soustředili na výuku. Přece jen je venku více rušivých elementů.
- Organizačně náročné
- Časová náročnost ... zvládne se polovina práce ... někdy je lepší, přinést "kus přírody do třídy. Pokud ovšem jde o projektovou výuku neomezenou jednou vyučovací hodinou, pak je výuka v přírodě báječná.
- Časová náročnost, vyšší nutnost přípravy
- Omezený prostor ve městě, alergický žák, nepřípravenost žáků na pohyb a vnímání přírody
- Někdo se méně soustředí, větší náročnost přípravy, vyšší nárok na bezpečnost.
- Krátká vyučovací hodina, ale dá se domluvit i delší čas
- Někteří žáci se hůře soustředí na činnost.
- Obtížnost příprav, vyšší únava pedagoga
- Někdy problém se začátkem hodiny- usměrnění žáků. Když si však na tento způsob výuky zvyknou, reagují skvěle.
- Nesoustředěnost dítěte, nedostatek pomůcek
- Nesoustředěnost, časová náročnost, problematický přesun
- Větší nesoustředěnost, rozptylovalo je mnoho věcí.
- Nesoustředěnost
- Občas je rozptýlili okolní podněty a nevěnovali pozornost tomu, čemu měli
- Časová náročnost výuk. Nošení pomůcek ven. Špatné počasí.
- Větší zodpovědnost za žáky, riziko úrazu atd
- Nesoustředěnost žáků, nedostatek míst k provedení dobré hodiny, žáci brali hodinu jako volnou
- Náročné na organizaci při velkém počtu
- Drobné úrazy
- Snadno se rozptýlí
- Pocit, že nestihnu probrat objem učiva za školní rok. Časová náročnost.
- Krátká časová dotace, někdy špatné počasí
- Nesoustředěnost
- Náročnost na čas a přípravu
- Časová náročnost, strach, aby se při přesunu něco nestalo,...
- Časová náročnost
- Časově náročnější přesuny směrem do cíle a zpět do školy. Na místě nám potom nezbyvá mnoho času.

- U dětí s poruchami pozornosti je náročné jejich udržení u úkolu, velká náročnost je i z hlediska bezpečnosti, organizace a přípravy na výuku, dále i časová dostupnost
- Negativa žádná
- Nic mě nenapadá
- Kratší vyučovací hodina- méně probrané látky
- Zatím nebyla příliš efektivní, ale teprve začínám.
- Menší možnost zápisů
- Náročnější příprava. Krátká vyučovací hodina.
- Nesoustředěnost žáků

6.5 Shrnutí

Dotazník byl sestaven a realizován tak, abych získala informace a odpovědi na mé hlavní výzkumné otázky, týkající se venkovní formy výuky ve městě Olomouc.

Mým cílem bylo zjistit odlišnosti v přístupu k venkovnímu vzdělávání mezi základními školami v Olomouci.

Při rozesílání online dotazníků jsem očekávala, že v současné situaci všichni pedagogové tráví většinu času připojeni na internetu, proto bude jednoduché získat odpovědi na mé otázky. Mé očekávání se s úspěchem nesetkalo, protože jsem obdržela pouhých 13,7 % vyplněných dotazníků. Na druhou stranu je pochopitelné, že učitelé mají nyní spoustu práce s přípravami materiálů a úkolů na online výuku a mnohdy nemají čas nebo energii odpovídat na nevyžádané emaily. Nicméně si cením těch pedagogů, kteří si našli pár minut a přispěli svými odpověďmi do mé praktické části bakalářské práce.

Nejprve shrnu výsledky mých výzkumných otázek a poté zhodnotím také některé z ostatních otázek mého dotazníku.

První otázka zní, zda je pro vyučující běžné učit ve venkovním prostředí či naopak nezvyklé. Mým odhadem bylo, že tato vzdělávací metoda je zatím ještě nerozšířeným fenoménem, tudíž probíhá především (více než 50 %) v budovách školy. Nicméně ze získaných dat vyplývá, že 51,2 % respondentů praktikují venkovní výuku (liší se pouze časové intervaly), 31 % učitelů bere děti velmi málo a 13,1 % vůbec. Tento fakt je pro mě příjemným překvapením a tudíž vyvrací můj předpoklad.

Mou druhou výzkumnou otázkou bylo, co motivuje vyučující k tomu, aby vzali děti ven mimo školní budovu. Předpokládala jsem, že největší motivací je změna výukového prostředí. Z výsledků ale vyplývá, že se na prvním místě umístila pozitivita pobytu na čerstvém vzduchu, které bylo zvoleno 62x. Změna prostředí se jeví druhou nejčastější motivací mezi pedagogy. Tyto informace můj předpokládaný výsledek opět nepotvrzují.

Třetí otázka se zabývala bariérami stojící v cestě této výukové metodě. Mým odhadem byla vidina nesoustředěných žáků a s tím spojených problémů, což se podle dat nejčastější překážkou nejeví. S podílem 59,5 % je krátká doba vyučovací hodiny a s tím spojené nezvládnutí učiva největší bariérou dotazovaných. Můj odhad nesoustředěnosti stojí hned za krátkou vyučovací dobou, s podílem 41,7 %.

Poslední výzkumná otázka zjišťuje, v jakých předmětech je tato forma výuky nejvyužívanější. Zde předpokládám, že jsou to právě přírodní předměty, které využívají názornosti a přímého přenosu přírodních dějů. Tento fakt mi odpovědi dotazovaných potvrzují – nejčastěji zvoleným předmětem byly přírodní vědy, dále pak výtvarná výuka volena zřejmě kvůli názorné předloze.

Z otázky číslo 8 jsem se dozvěděla, že 51,2 % vyučujících zařazovalo venkovní okolí do online distanční výuky, která probíhala během krizové situace. Tato informace mě velmi potěšila, protože naznačuje, že je zde určitá skupina vyučujících hledající alternativy a začleňující nové věci a zážitky. Respondenti uvedli, že v době online výuky byly děti zapojeny do venkovních edukačních projektů, které je donutily na chvíli opustit teplo domova. Velké odlišnosti zaznamenávám v odpovědích na otázku, zda změnila koronavirová situace pohled na venkovní výuku na škole, ve které vyučují. Nacházela jsem kontrastní odpovědi:

- Zákaz braní dětí ven x doporučení v případě vhodného počasí
- Žádná změna ve vzdělávacích postupech x zjištění potřeby dětí jít ven, změny a nadšení
- Žádná změna a novinka, pouze navázání na předchozí venkovní lekce x nová příležitost objevit potenciál venkovního prostředí
- Využívání blízkého dětského hřiště/procházky po okolí x stavba „mobilní“ venkovní učebny

Příjemným překvapením byla data vyplývající z otázky týkající se praktikování venkovní výuky po skončení koronavirové krize. Lze říci, že větší část pedagogů vzala toto období jako výzvu, kterou úspěšně prošli, a zalíbila se jim natolik, že jsou odhodláni v ní pokračovat i za běžných okolností. Doufejme, že učitelé budou nadále prohlubovat své zkušenosti ve výuce venku, budou inspirovat i své kolegy a děti začnou opět trávit převážnou část svého dětství venku.

Kdybych měla celkově shrnout data, která jsem z dotazníků sesbírala, řekla bych, že ve mně vyvolala příjemný a nadějeplný pocit. Nečekala jsem, že se v takové míře venkovní výuka na olomouckých školách praktikuje a také oceňuji, že je zde řada učitelů, kteří se nebojí zkoušet něco nového. Také pozitivně kvituji ty, kteří během koronavirové epidemie začlenily venkovní prostředí do zadaných úkolů a nadchlo je to natolik, že jsou i nadále odhodláni v tom pokračovat.

6.6 Doporučení pro školy

Vycházím-li z dat, která jsem obdržela od respondentů vyplňujících dotazník, se v této kapitole snažím formulovat možná doporučení či inspirace na zlepšení venkovní výuky, zavedení do školního kurikula či překonání překážek stojících v cestě venkovnímu vyučování. Jisté je, že pouhá teorie nestačí a je nutné se této metodě více věnovat a nabýt zkušenosti, které jsou nezbytné k efektivnímu a spolehlivému vyučování.

Stěžejním krokem k efektivnímu fungování této výuky je její pravidelné a časté praktikování. Z mého výzkumu vyplývá, že 44,1 % dotazovaných venkovní výuku nepraktikuje vůbec či velmi málo. Část těchto procent o výuku ve venkovním prostředí nestojí a nepociťují

potřebu změny. Ti, kterým se naopak tato forma výuky jeví jako příjemná alternativa či výzva, získají nepřenositelnou zkušenost pouze zážitkem na vlastní kůži. Pravidelným navštěvováním přírody dojde k postupnému upevňování sebedůvěry a jistoty. Vyučující i žáci se začnou sžívat s odlišným prostředím, zvyknout si a budou se cítit komfortněji. Všechny nedostatky i přínosy, které nese metoda učení ve venkovním prostředí, se projeví na plno a závisí na pedagogovi, zda se této výzvě postaví a úspěšně jí projde či se vrátí ke klasickému způsobu výuky. Velkou motivací vyjít ven s dětmi se zdá být pro velkou část vyučujících výhoda názornosti jevů a cyklů, které se běžně v přírodě odehrávají, ale žáci se o nich dozví pouze z učebnicových textů. Příroda v průběhu roku prochází různými fázemi a cykly. Každé roční období s sebou nese pestrost přírody, vývojová stádia fauny i flóry i rozmanitost počasí. Právě tyto přírodní procesy táhnou ven především učitele přírodních věd, ale i ostatní předměty lze s přírodou propojit a využít tak její potenciál. Dalším častým aspektem, který motivuje učitele vyjít s dětmi ven, byla v dotazníku volena změna prostředí během vyučovací hodiny. Různorodost okolí s sebou přináší inspirace a náměty, které lze využít v předmětech, jako jsou například jazyky či výtvarná výuka. Mnohem lépe se mluví, čte, píše nebo kreslí podle něčeho, co vidíme na vlastní oči nebo zažíváme na vlastní kůži. Časté návštěvy okolního prostředí, které je rozmanité a plné nových vjemů, dává dětem prostor pro vlastní objevování, rozšíření své fantazie a poskytuje nekonečný zdroj inspirace. Les, louka, park, rybník, zahrada, potok. Ať už je to jakékoli místo, všechny nabízí pestrou škálu podnětů a každý si zde najde to své. Venkovní výuka může přinášet uvolněnější průběh a celkově příjemnější naladění výuky i účastníků. Do jisté míry je uvolněnost hodiny příznivým aspektem. Děti se necítí pod tlakem na výsledky a podaný výkon v hodině, výuka se nese v přátelštějším módu a i někteří učitelé se můžou cítit uvolněněji v „neučitelském“ prostředí. Mizí pocit nadřazenosti vyučujícího, což dětem přináší úlevu a možnost naplno se projevit. Venku děti mohou pociťovat volnost díky většímu prostoru, ve kterém se mohou pohybovat a kde uskutečňují své badatelské touhy. Na druhou stranu, vše musí mít hranice a přílišná uvolněnost hodiny, tj. rozeběhlí žáci po okolí, nemožnost je uklidnit, nepřinese požadovaný úspěch. Právě tato vize žáků „volné“ hodiny je pro řadu pedagogických pracovníků noční můrou. V dotaznících bylo uváděno, že spousta žáků považuje výuku venku za volnou hodinu, s čímž se nese nežádoucí důsledek - nesoustředěnost. (Ne)soustředěnost byla v dotaznících volena nejméně krát jako motivace a poměrně často jako bariéra. Častým důvodem nesoustředěnosti může být nové prostředí, ve kterém se žáci nachází. Je to pro ně změna, setkávají se s velkým množstvím neprozkoumaných míst a neobyčejných vjemů, které je nenechají klidným. Nejjednodušším řešením se zdá být časté zapojování venkovního prostředí do výuky, aby si žáci (ale i vyučující) měli možnost na toto nové okolí zvyknout. Jinou možností, jak posílit jejich soustředěnost je větší zapojení žáků do zajímavých terénních úkolů či cvičení, během kterých dojde k částečnému „vypuštění páry“, ale zároveň badáním či objevováním nabydou nové znalosti a informace. Co se týče další překážky, které učitelé považují za stěžejní, neboť byla v dotazníku nejčastěji volena, je délka vyučovací hodiny. Nedostačující 45 minutová hodina, která často nestačí na skupinový přesun do vybrané lokality a efektivní probrání tématu, může být po domluvě s kolegy spojena s následující či předcházející hodinou, čímž se zajistí prodloužení vyučovací hodiny. Vhodně vybraná lokace nacházející se co nejbližší škole, a nebo setkání se až na smluveném místě, kde se výuka bude konat, jsou také jedny z možností, jak ušetřit čas. Například školní pozemek, zahrada či dvůr mohou být ideálním místem při výběru lokace pro výuku, protože se nachází v bezprostřední

blízkosti školy. Dotazovaní učitelé vyjádřili také názor, že nemají vhodné prostředí kolem školy, kde by se mohla venkovní výuka uskutečnit. V případě, že je to povoleno, lze využít pracovní sílu žáků i pedagogů na kultivaci právě školních pozemků - výsadba stromů, květin či jiné zeleně, úklid nepořádku či napadaného listí nebo celkové zútulnění místa. Nedisponuje-li škola vlastním pozemkem, je třeba využívat městské prostranství.

Název venkovní výuka inklinuje spíše ke spojení s přírodovědnými předměty, což potvrzují i odpovědi na otázku Které předměty vyučujete/byste rád/a vyučoval/a ve venkovním prostředí? Ačkoli se do přírodních věd lépe začleňuje přírodní okolí, fauna i flóra, jejich život a cykly, lze využívat přírodu i v ostatních předmětech. Ve výtvarné výuce může panorama posloužit jako inspirace k tvorbě, lze využít také nejrůznější přírodniny. V jazycích můžeme vytvořit písmenka z různých přírodních materiálů a používat při tvoření příběhů nebo při hrách, přiřazovat rostliny, živočichy nebo přírodniny k písmenům, atd. V dějepise/historii/vlastivědě můžeme vytvořit časovou osu (natáhnutý provázek) významných událostí či osobností (například České republiky či celého světa) nebo se procházet po centru města, které je plné památníků, desek nebo ulic pojmenovaných po významných osobnostech. Pracovní činnosti můžeme využít k sadbě bylin či květin, úklid listí, uschlých květin nebo sklizni výpěstků na školním pozemku.

Co se týče aktuální doby, tedy doby koronavirové krize, část pedagogů ji využila jako výzvu k zařazení výuky v terénu i do online vyučování. Vytvořili pro své žáky výukový program či úkoly, díky kterým se žáci dostanou ven, neboť plnění těchto úkolů se ve venkovním prostředí odehrává. Tyto originální nápady na nešední úkoly oceňuji, protože v aktuální situaci výuka probíhá pouze online a tak jsou děti doma u svých počítačů častěji, než kdy předtím. Myslím, že tuto změnu ve výuce, která děti nutí vyběhnout ven, oceňují také rodiče.

Dostatek inspirativního materiálu (i výše zmíněných tipů do předmětů) pro zájemce poskytuje internet (viz např. ucimesevenku.cz), vzdělávací centra jako například Sluňákov, Lipka, Tereza atd. nebo různé semináře na toto téma.

6.7 Dotazník

Dobrý den,

jsem studentem třetího ročníku Přírodovědecké fakulty Univerzity Palackého a obracím se na Vás s prosbou o vyplnění dotazníku na níže uvedené adrese. Dotazník pojednává o tématu Venkovní učení na základních školách - jeho rozšíření, motivace a bariéry k zavedení, atd ...

Odkaz na dotazník: <https://www.surveio.com/survey/d/Y9K3M6H5Y1H5I4B9D>

Předem děkuji za Vaše odpovědi, které budou zpracovány a publikovány v mé bakalářské práci.

S přáním hezkého dne,

Malárová Adéla

1. Název školy, ve které vyučujete:
2. Na kolikátém stupni vyučujete?
  - a. První stupeň ZŠ

- b. Druhý stupeň ZŠ
3. Zařazujete venkovní učení do výuky během běžného školního roku (ne během koronavirové krize)?
- Vždy
  - Velmi často
  - Občas
  - Velmi málo
  - Vůbec
  - Jiná (napište svou odpověď) :
4. Co Vás motivuje/by motivovalo k zavedení venkovní výuky? Označte odpovědi.
- Změna prostředí
  - Lepší studijní výsledky
  - Větší soustředěnost studentů
  - Upevnění vazeb mezi dítětem a přírodou
  - Uvolněnost průběhu hodiny
  - Názorné představení jevů a procesů v přírodě
  - Čerstvý vzduch
  - Jiné (napište svou odpověď) :
5. Co Vás odrazuje od zavedení venkovní výuky? Označte odpovědi.
- Nesoustředěnost studentů
  - Nebezpečí (př. klíš'ata, komáři, voda, úrazy, atd..)
  - Náročnost hodiny
  - Přeplněnost školního kurikula
  - Doba vyučovací hodiny
  - Nezájem pedagoga o přírodu
  - Nevzdělanost pedagogů v oblasti venkovního učení
  - Jiné (napište svou odpověď) :
6. Které předměty vyučujete/byste rád/a vyučoval/a ve venkovním prostředí? Označte odpovědi.
- Český jazyk
  - Anglický jazyk
  - Matematika
  - Vlastivěda
  - Přírodopis
  - Výtvarná výuka
  - Hudební výuka
  - Jiné (napište svou odpověď) :
7. Jaké místo preferujete/byste preferoval/a při venkovní výuce?
- Zahrada/dvůr u školy

- b. Les
  - c. U vody
  - d. Louka
  - e. Park
  - f. Jiná (napište svou odpověď) :
8. Praktikoval/a jste venkovní výuku v době koronavirové krize?
- a. Vždy
  - b. Velmi často
  - c. Občas
  - d. Velmi málo
  - e. Vůbec
  - f. Jiná (napište svou odpověď) :
9. Jak změnila koronavirová krize pohled na venkovní výuku na vaší škole?
10. Budete i po skončení koronavirové krize nadále využívat venkovní prostředí k výuce během školního roku?
- a. Ano
  - b. Ne
  - c. Nevím, záleží na ... (napište svou odpověď) :
11. Bodově ohodnoťte prosím, průběh Vaší venkovní výuky. (1-5) (V případě zvolení řádku „Venkovní výuka neproběhla“ označte jakýkoliv sloupec.)
- a. Soustředěnost studentů –
  - b. Studijní výsledky studentů –
  - c. Aktivita studentů -
  - d. Pochopení probírané látky –
  - e. Časová náročnost přípravy hodiny –
  - f. Ohlas studentů –
  - g. Spokojenost pedagoga (Vás) s průběhem hodiny –
  - h. Venkovní výuka neproběhla
12. Jaká pozitiva Vám a studentům přinesla venkovní výuka? Odpovězte v případě, že jste již praktikoval/a tuto metodu.
13. Jaká negativa Vám a studentům přinesla venkovní výuka? Odpovězte v případě, že jste již praktikoval/a tuto metodu.

7. Závěr

Vybrané téma mé kvalifikační bakalářské práce mě velmi obohatilo. Díky prostudované literatuře a jiných zdrojů týkajících se venkovního vzdělávání jsem získala hlubší povědomí o aktuálnosti a prospěšnosti této metody. Venkovní učení považuji za jedno z možných řešení, jak nabourat stávající vzdělávací systém a jeho stereotypy a zároveň za nový a zcela odlišný způsob, jak žákům předat učební látku. Současné vzdělávání se smršlo na prostor mezi čtyřmi zdmi, frontálně přednášejícího učitele a sešit a pero. Outdoorová metoda výuky krásně propojuje znalosti s praxí, dbá na potřeby dětí, přibližuje dětem přírodu a dokonce může motivovat k navázání pozitivního vztahu s ní. To, že děti současné doby tráví značně méně času v přírodním prostředí, než jejich rodiče a prarodiče, je známý fakt. Stejně tak víme, že příroda je zdravá a lidskému vývoji prospěšná. Na základě analyzovaných dat lze s potěšením tvrdit, že někteří učitelé sdílí tento názor a uvědomují si důležitost pobytu venku. Dá se říci, že mě výsledky dotazníků mile překvapily, protože jsem nepředpokládala takovou míru zapojení a povědomí o terénní formě vzdělávání na olomouckých školách. Odpovědi též potvrzují, že ačkoliv zázemí přírody nejlépe zapadá do předmětů přírodovědných, s kapkou kreativity lze zapojit toto prostředí i do zbylých předmětů vyučovaných na školách.

Ačkoliv spíše slyšíme negativní pohled na situaci, která Českou republiku zasáhla, je zde i druhá strana mince, ta pozitivní. Díky aktuální koronavirové situaci se téma vzdělávání venku dostává do popředí a jeví se o něj větší zájem a možná právě díky této době dojde k většímu rozšíření této metody mezi pedagogickými pracovníky. Učení venku bylo ideálním řešením omezení, která bylo třeba ve vnitřních prostorách školy dodržovat. Otevřelo učitelům novou možnost, jak propojit učební látku s pobytem a pohybem na čerstvém vzduchu. Data, která jsem zpracovala z vyplněných dotazníků, tyto informace potvrzují.

Seznam zdrojů

ČINČERA, Jan, Ivo KRÁLÍČEK, Martin BÍLEK a et al. *Výuka ve venkovním prostředí: Metodický text pro studenty učitelství* [online]. Hradec Králové: Univerzity Hradec Králové, Gaudeamus, 2019 [cit. 2021-01-30]. ISBN 978-80-7435-762-6. Dostupné z: https://www.lipka.cz/soubory/vyuka-ve-venkovnim-prostredi_metodicka-prirucka_final--f11917.pdf

ČINČERA, Jan. *Environmentální výchova: od cílů k prostředkům*. Brno: Paido, 2007. ISBN 978-80-7315-147-8

DANIŠ, Petr. *Děti venku v přírodě: ohrožený druh?: Proč naše děti potřebují přírodu pro své zdraví a učení*. Ministerstvo životního prostředí, 2016. ISBN 978-80-7212-610-1

DANIŠ, Petr. *Tajemství školy za školou: Proč učení venku v přírodě zlepšuje vzdělávací výsledky, motivaci a chování žáků*. Ministerstvo životního prostředí, 2018. ISBN 978-80-7212-631-6

DAVIS, Julie. 1998. Young Children, Environmental Education, and the Future. *Early Childhood Education Journal*. , 141-153. Dostupné z: doi:10.1023/A:1022911631454

DILLON, J. & DICKIE, I. 2012. Learning in the Natural Environment: Review of social and economic benefits and barriers. Natural England Commissioned Reports, Number 092

DYMENT, Janet E. Green School Grounds as Sites for Outdoor Learning: Barriers and Opportunities. *International Research in Geographical and Environmental Education* [online]. 2005 [cit. 2021-02-28]. Dostupné z: <https://eds.a.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=3&sid=8bccb9e1-ac18-4e3a-83c7-be9f1c589acb%40sdc-v-sessmgr02>

Hofmann, E., Trávníček, M., & Soják, P. (2011). Integrovaná terénní výuka jako systém. In T. Janík, P. Knecht, & S. Šebestová (Eds.), *Smíšený design v pedagogickém výzkumu: Sborník příspěvků z 19. výroční konference České asociace pedagogického výzkumu* (s. 310–315). Brno: Masarykova univerzita.

KRAJHANZL, Jan. Špetka ekopsychologie pro ekopedagogickou praxi. MÁCHAL, Aleš, Helena NOVÁČKOVÁ, Lenka SOBOTOVÁ a kol. *Úvod do environmentální výchovy a globálního rozvojového vzdělávání*. Brno: Lipka, 2012, s. 95-107. ISBN 978-80-87604-01-4.

KŘÍŽ, Martin, Hana MIKULICOVÁ, Jiří NEŠPOR, Petra PITELKOVÁ a Jiří VORLÍČEK. *Venkovní výuka: Metodika pro učení přírodou* [online]. Brno: Lipka, 2019 [cit. 2021-02-21]. ISBN 978-80-88212-21-8. Dostupné z: https://www.lipka.cz/soubory/metodika_vv_2019--f11647.pdf

LOUV, Richard. *Last Child in the Woods: Saving our children from nature-deficit disorder*. Algonquin Books, 2008. ISBN 978-1-56512-605-3

Metodické doporučení pro vzdělávání distančním způsobem. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2020. Dostupné také z: https://www.edu.cz/wp-content/uploads/2020/09/metodika_DZV_23_09_final.pdf

Ministerstvo životního prostředí. *Státní program environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty a environmentálního poradenství na léta 2016–2025* [online]. [cit. 2021-03-25].

Dostupné z:

[https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/statni_program_evvo_ep_2016_2025/\\$FILE/OF-DN-SP_EVVO_EP_%202016_2025-20160725.pdf](https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/statni_program_evvo_ep_2016_2025/$FILE/OF-DN-SP_EVVO_EP_%202016_2025-20160725.pdf)

Nadace Proměny Karla Komárka. České děti venku: Reprezentativní výzkum, kde a jak tráví děti svůj čas. Nadace Proměny Karla Komárka [online] 5. 5. 2016. Dostupné z: <http://www.nadace-promeny.cz/cz/vyzkum.html>

RICKINSON, Mark, Justin DILLON, Kelly TEAMEY, Marian MORRIS, Mee Young CHOI, Dawn SANDERS a Pauline BENEFIELD. *A Review of Research on Outdoor Learning* [online]. National Foundation for Educational Research and King's College London, 2004 [cit. 2021-02-13]. ISBN 1 85153 893 3. Dostupné z: <https://www.informalscience.org/sites/default/files/Review%20of%20research%20on%20outdoor%20learning.pdf>

STREJČKOVÁ, Emilie a kolektiv autorů. *Děti, aby byly a žily* [online]. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2005 [cit. 2021-01-27]. ISBN 80-7212-382-3. Dostupné z: http://www.ekodomov.cz/fileadmin/4_Ekocentrum_Sarynka/Detsky_klub/Publikace/deti_aby_byly_a_zily.pdf

Školní zahrada: Časopis pro zahradní pedagogiku [online]. 2017. Chaloupky [cit. 2021-02-28]. Dostupné z: <http://www.mappraha12.cz/wp-content/uploads/2018/06/skolni-zahrada-01-2017-1.pdf>